

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rozdělené Chodsko v letech 1938 – 1945 na příkladu dvou vesnic

Devided Chodenland during the years 1938-1945 at instance of two villages

Kateřina Ledvinová

Vedoucí práce: PhDr. Petr Koura, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: ČJ – D

2017

Prohlášení autora o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Rozdělené Chodsko v letech 1938 - 1945 na příkladu dvou vesnic* vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum:

Podpis:.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Petru Kourovi, Ph.D. za trpělivost při vedení své bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat pamětníkům – Zdeňce Sládkové, Janu Vebrovi a Václavu Volfíkovi za jejich ochotu a spolupráci.

Podpis:.....

Anotace

Tato bakalářská práce si klade za cíl stručně zmapovat historii chodského regionu v období mezi lety 1938 – 1945. Práce popisuje již poměry těsně před Mnichovskou dohodou, v jejímž důsledku došlo k záboru některých chodských vesnic. Dále se zabývá událostmi, které se děly za druhé světové války na Chodsku a měly jednoznačný vliv na celý region. Pomocí metody srovnání dvou konkrétních vesnic, Újezdu a Postřekova, bude popsán život v kraji, rozděleném hranicí mezi dva odlišné státoprávní celky. Vliv politických událostí na každodenní život místních lidí v rozděleném Chodsku bude zkoumán prostřednictvím práce s pamětníky.

Annotation

This thesis forces to describe history of region of Chodenland during the years 1938-1945. Thesis is going to describe the state before signing of the Munich Agreement and next annexation of the regional village by German Army. Futhermore, I am going to deal with the events which happend during the World War II and influenced the whole region. With method of comparison of the two specific villages, Ujezd and Postrekov, there will be describe the life of region, divided into two different constitutional parts. Influence of political events on daily life of local people, living in divided Chodenland, will be researched through the work with the witnesses.

Klíčová slova

Chodsko, II. světová válka, Protektorát Čechy a Morava, Sudety, Újezd, Postřekov

Key words

Chodeland, The Second World War, Protectorate of Bohemia and Moravia, Ujezd, Postrekov

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Historie Chodů	10
3. Události v Československu před 2. světovou válkou.....	12
4. Události před 2. světovou válkou na Chodsku – rok 1938	18
4.1. Hold Chodska československé armádě a státu	18
4.2. Druhý život Jindřicha Šimona Baara	20
5. Odboj na Chodsku v letech 1938 – 1945	21
5.1. Odbojová skupina Niva	21
5.2. Jan Smudek.....	23
5.3. Vavřínecká pouť	25
6. Účastníci zahraničního odboje z Chodska.....	27
6.1. Josef Buršík	27
6.2. Letci RAF	28
7. Rok 1945 – příchod amerických jednotek	31
7.1. Časový přehled jednotek US Army na území Domažlicka	32
8. Újezd v letech 1938 - 1945	33
8.1. Virgil Paul Kirkham	39
8.2. Poslední dny války v Újezdu	40
8.3. Účastníci odboje v Újezdu.....	41
8.4. Hospodářství obce Újezd během 2. světové války	42
8.5. Rozpočty obce Újezd v letech 1938 – 1945	43
8.6. Duchovní život v Újezdu.....	44
8.7. Česká obecná škola Újezd	45

9. Postřekov v letech 1938 – 1945	51
9.1. Odboj v Postřekově	55
9.2. Osvobození obce Postřekov.....	55
9.3. Smrt u Otova.....	56
9.4. Škola v Postřekově	57
9.5. Duchovní život v Postřekově.....	58
9.6. Eva Erbenová.....	59
10. Práce s pamětníky	61
10.1. Rozhovor s pplk. Václavem Volfíkem ze dne 2. 3. 2017	61
10.2. Život za 2. světové války očima paní Zdeňky Sládkové	63
10.3. Jan Vebr z Újezdu, čp. 12.....	64
11. Závěr.....	66
12. Literatura.....	69
13. Přílohy	

1. Úvod

Druhá světová válka byl největší ozbrojený konflikt v dějinách lidstva, který se postupně rozšířil do téměř všech částí světa. Ani Chodsko, jakási periferie první republiky, po mnohá staletí žijící svým vlastním životem, umocněným blízkostí hranic s Německem a početnou německou menšinou žijící v českém pohraničí trvale již od středověku, oním konfliktem nezůstalo nezasaženo.

Chodsko patří mezi nejvýznamnější národopisné regiony v Čechách. Obyvatelé si rádi oblékají chodské kroje a mluví zpěvným dialektem, takzvanou bulačinou. Svérázný folklor se tu připomíná na každém kroku, zejména při poutích a slavnostech.

Téma této bakalářské práce jsem si zvolila z důvodu zájmu o chodský kraj. Pocházím z chodské vesnice Újezd, a proto jsem se rozhodla poznat hlouběji dějiny tohoto mikroregionu ve válečných letech.

Cílem této práce je seznámit čtenáře s klíčovými momenty na Chodsku v letech 1938 – 1945. Tato bakalářská práce je rozdělena do deseti kapitol, jež jsou dále systematicky členěny na související podkapitoly.

. V úvodních kapitolách se zmiňuji o historii Chodů a následně podávám v krátkosti přehled obecných dějin v Československu ve třicátých letech, který slouží k lepší orientaci čtenáře. Ve čtvrté kapitole se již zaměřuji na samotný region Chodska. V této části jsou popsány události, které předcházely německé okupaci – Hold Chodska československé armádě a státu a akce zaměřené na záchranu soch „chodských velikanů“; Baarův a Kozinův pomník.

V následujících dvou částech zmiňuji domácí a zahraniční odboj. O posledních válečných operacích na území Chodska a následném osvobození území americkou armádou pojednává kapitola nazvaná Rok 1945 – příchod amerických jednotek.

Stěžejním tématem jsou kapitoly zabývající se dvěma chodskými obcemi - Újezdem a Postřekovem. Tyto dvě typicky chodské vesnice, vzdálené od sebe osm kilometrů, se v listopadu 1938 ocitly za hranicemi dvou státoprávních celků. Postřekov se stal součástí Německé říše a Újezd několik dalších měsíců přežíval jakou součást Československé republiky, později připadl do okleštěného celku Protektorátu Čechy a Morava. Na příkladu těchto dvou zmiňovaných vesnic se snažím vystihnout válečnou náladu obyvatelstva a poukázat na podobnosti či odlišnosti jejich osudů.

Při sestavování této práce vycházím z několika pramenů. Monografie, která by popisovala uceleně události na Chodsku v letech 1938 – 1945, chybí. Tento nedostatek se snaží odstranit bakalářská práce *Chodsko v letech 1938 – 1945* od Ivy Hemzálkové.¹ Tato práce byla vypracována v roce 2012 na Katedře historie Západočeské univerzity v Plzni.

Důležité okamžiky válečných let jsou popisovány ve třídílném sborníku *Chodsko ve stínu hákového kříže*, který sestavil Bohuslav Balcar. V kapitole zabývající se osvobozením chodského regionu jsem vycházela z knih *Hvězdy a pruhy nad Chodskem* taktéž od Bohuslava Balcara, z knihy *Vojenské střípky kraje pod Čerchovem nebo Američané v západních Čechách*. Při sestavování kapitoly o zahraničním odboji jsem čerpala především z publikace *Letci RAF z Domažlicka proti nacismu 1939 – 1945*. Velký přínos pro mě znamenaly obecní, školní a farní kroniky. Z těchto pramenů jsem vycházela při psaní kapitol o vesnicích Újezd a Postřekov. Nemalý přínos pro mě mělo i bádání ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. Zde jsem analyzovala potřebné archiválie (Archiv obce Postřekov, Archiv obce Újezd, Archiv obce Trhanov a dobové periodikum *Posel* od Čerchova) k dokreslení dobového prostředí a atmosféry na Chodsku, respektive v již zmiňovaných obcích.

V závěrečné části práce jsem využila výpovědi místních pamětníků – Jana Vebra z Újezdu a Václava Volfíka z Postřekova. Tyto výpovědi pamětníků mají posloužit k utvoření celkového pohledu na válečné období. Není ambicí této práce pokládat tato vypovězená tvrzení za hlavní výzkumný pramen a přiřknout výpovědím absolutní platnost. Má se jednat o výpovědi, které podtrhnou často emotivní prožitky obyvatel v nelehké době a přiblíží zájemcům autenticitu válečných let, často i s přídavkem osobních prožitků.

Pamětník Jan Vebr si vybavoval zásadní momenty dějící se během druhé světové války v obci. Velmi často se jeho výpovědi shodovaly s obecní kronikou, kterou ve válečných letech psal místní učitel Jakub Cvačka. Díky podrobnému zápisu jsem se mohla seznámit s detaily, které by si pamětník Jan Vebr těžko vybavoval.

Pamětník z Postřekova Jan Volfík mi pomohl k ucelenějšímu pohledu na obec Postřekov. Dokázal mi odpovědět na předem položené otázky a poskytl mi důležité, často až detailní informace. Je zřejmé, že Jan Volfík se o tuto problematiku nadále zajímá a angažuje se i v literární činnosti. Válečné události v něm zanechaly silný emoční prožitek,

¹ HEMZÁLKOVÁ, I.: *Chodsko v letech 1938 – 1945*, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012.

i v pokročilém věku mi byl schopen zazpívat německou státní hymnu nebo odříkat Hitlerův životopis, který byl od žáků na škole v Postřekově vyžadován.

Pro dokreslení válečné doby uvádím příběh paní Zdenky Sládkové z Trhanova. Její rodině se na konci války podařilo zachránit čtyři ruské dívky z pochodu smrti. Tato mimořádná žena také získala v roce 2010 u příležitosti 65. výročí osvobození ocenění od Ministerstva obrany za to, že se od konce války starala o místo, kde se 30. dubna 1945 zřítíl americký letoun v Zadní hoře.

2. Historie Chodů

Chodský region zahrnuje jedenáct chodských vesnic v okolí Domažlic – Klenčí pod Čerchovem, Postřekov, Chodov, Draženov, Újezd, Stráž, Tlumačov, Mrákov, Starý Klíčov, Chodskou Lhotu a Pocinovice. Podle historické tradice se Chodsko dělí na chudší horní Chodsko a bohatší dolní Chodsko. Je to dáno polohou obcí, kdy horní obce leží na úpatí Haltravského hřebene a dolní vesnice se nacházejí v úrodném Všerubském průsmyku. Výše zmiňované vesnice tvořily do značné míry jeden samosprávný celek (s vlastní pečeti a praporem), jehož centrem se stalo město Domažlice. Od založení osídlení v raném středověku hraje v historii města Domažlice významnou roli blízkost bavorského souseda; to se stane důležitým mementem pro celá následující staletí. Pro strategickou polohu si Domažlice, patřící do soustavy měst Řezenské stezky, oblíbili i významní členové dynastie Lucemburků

První zmínku o Chodech nalezneme v Dalimilově kronice, kde se autor zmiňuje o tom, jak Chodové pomohli v roce 1040 českému knížeti Břetislavu I. k vítězství nad německým císařem Jindřichem III.

Chodové se znovu v historických pramenech objevují ve 14. st., kdy jsou představováni jako poddaní pohraničních královských panství Domažlice, Přimda a Tachov. Chodsko, jak jej známe dnes (okolí Domažlic a Kdyně), je tedy pouze jednou částí chodského osídlení západní hranice. Chodové u Domažlic totiž jako jediní v průběhu historie nepodlehli germánské přesile, nebyli vytlačeni. Jejich hlavní povinností bylo střežit zemskou hranici a za tuto činnost se jim dostávalo různých práv., *Měli právo nakládati svobodně svými statky a stěhovati se podle své vůle z vesnic do Domažlic, provozovali ve vsích svobodně potřebná řemesla, nebyli omezeni v odběru piva, které brali zpravidla z Domažlic, mleli a prodávali svobodně obilí, užívali hraničního lesa a pásli dobytek na gruntech chodského úřadu. Nejcennějším chodským privilegiem bylo však osvobození od jakýchkoli robot...*²

V průběhu doby byly výsady a práva Chodů oklešťovány, nebo zcela rušeny. Útlak Chodů narůstal už v 15. a 16. století za vlády pánů ze Švamberka a svého vrcholu dosáhl za vlády Lamingerů. Od roku 1680 se znevolaňování Chodů ještě více stupňovalo. Volf Maxmilián z rodu Lamingerů, zvaný Lomikar, zpochybnil většinu chodských privilegií. Spor s vrchností vyvrcholil popravou Jana Sladkého Koziny, jenž je označován za vůdce chodského povstání. Jan S. Kozina byl popraven 28. listopadu 1695 na plzeňské šibenici, v místech dnešního pivovaru.

² ROUBÍK, F.: *Zápas chodů za svobodu*, Praha: Společnost přátel starožitností, 1937, s. 9. *Privilegium* - výsada udělovaná panovníkem jednotlivcům či skupinám.

Na přelomu 17. a 18. století přecházejí Chodové z poddanství Lamingerů pod Stadiony. Stadionové drží rodový majetek až do počátku 20. století.

Po vzniku samostatného Československa chodská a „kozínovská tradice“ nevymizela, ba naopak. Emblém psí hlavy se stal v nové republice odznakem vojenského hraničářského praporu a jako svého symbolu ho používali i skauti-junáci. Kozínovo jméno nesl už za války jeden z pluků československých legií a po válce bylo přeneseno na 10. pěší pluk.³

Události z roku 1938 a let následujících byly pro Chody obrovským zklamáním. Bez boje, ke kterému byli odhodláni, bylo jejich území vlivem mezinárodních událostí obětováno pro „vidinu míru“, jež se v kontextu vývoje pozdějších událostí ukázala jako klamná.

³ MAUR, E.: *Chodové, historie a historická tradice*, Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 85-86.

3. Události v Československu před 2. světovou válkou

Ve třicátých letech se Československo potýkalo s reálnými dopady velké hospodářské krize, která nejvíce zasáhla Slovensko a Podkarpatskou Rus. Kromě hospodářských potíží se v Československu začaly objevovat i problémy politické.

V roce 1933 se v sousedním Německu ujal moci Adolf Hitler. V důsledku těchto událostí se v Československu začala měnit vnitropolitická situace. V říjnu 1933 vznikla Sudetoněmecká vlastenecká fronta, která byla v roce 1935 přejmenována na Sudetoněmeckou stranu. Do čela této politické strany byl jmenován Konrad Henlein. Přestože byl přijat zákon o zákazu činnosti a o rozpouštění stran ohrožujících demokracii, činnost SdP nebyla zastavena, neboť oficiálně nevystupovala proti československému státu. Ohrožení československé demokracie představovala i Hlinkova slovenská ľudová strana, která prosazovala autonomii Slovenska.

V květnu 1935 proběhly v Československu volby do parlamentu, z nichž na Slovensku vyšla vítězně Hlinkova slovenská ľudová strana. V Čechách zvítězila s 918 434 hlasy Sudetoněmecká strana.⁴ Vzhledem ke specifickému politickému systému, založeném na tzv. skrutiniích, specifických distributivních výpočtech volebních mandátů, však nejvíce mandátů (45) získala druhá strana v pořadí – Republikánská strana zemědělského a maloroľnického ľidu.⁵

V roce 1938 žilo v Československu 3,2 milionu občanů německé národnosti. Z nich bylo v červenci toho roku organizováno v SdP 1,3 milionu členů, což představovalo 40,6 % občanů Československa německé národnosti.⁶

V březnu 1938 došlo k anšlusu Rakouska k nacistickému Německu. Koncem března téhož roku proběhla schůzka Hitlera a Henleina, při které se domluvili na dalším postupu ohledně Československa.

⁴ Český statistický úřad, [cit. 31. 1. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536230/4219rr17.pdf/3eb777db-5310-4acd-890b-6a70474a6107?version=1.0>

⁵ Český statistický úřad, [cit. 31. 1. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536230/4219rr15.pdf/98870ab5-0158-4948-8317-3c2ff3883a50?version=1.0>

⁶ HRUŠKA, E.: *Boj o pohraničí: Sudetoněmecký freikorps v roce 1938*, Praha: Nakladatelství Epoque a Pražská vydavatelská společnost, 2013, s. 11.

Příprava nacistické agrese proti Československu však byla - ve srovnání s postupem vůči Rakousku a Polsku - jedinečná. A to jak svým promyšleným mechanismem kombinace válečné politiky, psychologického vedení války a praktické diverze (tj. špionáže, teroristických a sabotážních akcí), tak s využitím nacistického „trojského koně“ intra muros: v tomto případě sudetoněmeckého henleinovského hnutí resp. Sudetoněmecké strany.⁷

Na sjezdu v Karlových Varech 24. dubna 1938 vytyčila Sudetoněmecká strana program požadavků, v nichž byla zahrnuta úplná územní a politická autonomie německojazyčného pohraničí. V autonomním německém území měli mít Němci právo hlásit se k nacionálně socialistické ideologii.

Dne 22. dubna 1938 krátce před sjezdem v Karlových Varech začala německá armáda připravovat Fall Grün. Šlo o krycí název dokumentu o vojenském útoku na Československo, jenž Němci vypracovali už v roce 1937. K uskutečnění tohoto plánu měla pomoci Henleinova SdP a polovojenské jednotky Sudetendeutsches Freikorps. Dne 28. května 1938 Hitler Fall Grün schválil a nejpozději k 1. říjnu 1938 mělo být Československo vojensky zlikvidováno.⁸ K realizaci Plánu Grün však nedošlo, neboť Německo svého cíle dosáhlo na základě politického jednání na konferenci v Mnichově.

V polovině května byla založena Dobrovolná ochranná služba – FS, která byla vybudována podle vzoru německých polovojenských organizací. Freiwilliger Schutzdienst – FS se v následujících měsících stala hlavním nositelem henleinovského teroru v Československu.⁹

Za této krizové situace vyhlásila československá vláda 20. května 1938 částečnou mobilizaci. Hlavním vykonavatelem ochrany státních hranic se stala Stráž obrany státu – SOS. Tato ozbrojená složka vznikla už v roce 1936 v důsledku vyostřování poměrů na česko-německé hranici. SOS byla vojensky organizována a její příslušníci podléhali vojenským předpisům a soudům.

V srpnu 1938 byl Velkou Británií vyslán lord Walter Runciman, který měl zhodnotit situaci německé menšiny v Československu. Během jeho pobytu se SdP pokusila 13. – 14. září o převrat v československém pohraničí. Do večera 14. září měl henleinovský pokus o puč za následek celkem 23 mrtvých, z toho 13 Čechů a ze 75 zraněných bylo 14 sudetských

⁷ Tamtéž, s. 8.

⁸ Tamtéž, s. 9.

⁹ Tamtéž, s. 12.

Němců.¹⁰ Tento pokus o puč československé vojsko potlačilo a 16. září vláda zakázala činnost SdP.

Výsledkem působení Runcimana v Československu byla zpráva sepsaná 21. září, ve které podpořil návrh, aby se sudetští Němci stali součástí Třetí říše.

„Dále jsem dospěl k názoru, že ty pohraniční okresy mezi Československem a Německem, kde sudetoněmecké obyvatelstvo tvoří významnou většinu, by měly okamžitě dostat právo na sebeurčení. Pokud bude nutné nějaké odstoupení území, a já myslím, že bude, mělo by být provedeno okamžitě a bez zdržování. V pokračujícím stavu nejistoty se skrývá reálné nebezpečí, dokonce nebezpečí občanské války. Jsou tu tedy reálné důvody pro politiku okamžitých a důrazných činů. Jakýkoli plebiscit nebo referendum by v těchto převážně německých oblastech byl podle mého názoru pouhou formalitou. Velmi velká většina jejich obyvatelstva si přeje splynutí s Německem. Nevyhnutelné zdržení, které by hlasování způsobilo, by způsobilo pouze další jitření citů s možná velmi nebezpečnými důsledky.“¹¹

Runciman zároveň ve své zprávě zdůraznil, že převedení pohraničních okresů neřeší otázku klidného soužití Čechů a Němců v budoucnosti a že historie prokázala, že v dobách míru mohou oba národy vedle sebe žít v přátelských vztazích.

Dne 15. září navštívil britský premiér Chamberlain Hitlera v jeho letním sídle Berchtesgadenu a vyslovil předběžný souhlas s podstoupením pohraničního území Německu. O čtyři dny později obdržel Edvard Beneš britsko-francouzskou nótu požadující, aby Československo v rámci zachování míru podstoupilo Německu území s více než 50 % německého obyvatelstva. To československá vláda odmítla.

Dne 21. září obdržel Beneš od francouzské a britské vlády ultimátum požadující okamžité podstoupení pohraničního území. V případě odmítnutí mělo být Československo zodpovědné za případnou válku s Německem. Téhož dne československá vláda v čele s Milanem Hodžou ultimátum přijala a souhlasila s podstoupením pohraničí. Tato zpráva vyvolala v řadě českých měst demonstrace požadující demisi Hodžovy vlády. Prezident Beneš byl nucen jmenovat novou vládu v čele s generálem Syrovým.

Dne 22. září se konala druhá schůzka Chamberlaina s Hitlerem v Bad Godesbergu, na které Hitler vznesl další územní nároky týkající se českého území a k nimž dále přibyly

¹⁰ Tamtéž, s. 17.

¹¹ SLÁDEK, M.: *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848 – 1946*, Praha: Pragma, 2003, s. 170 – 177.

požadavky Polska a Maďarska. Syrového vláda tyto požadavky odmítla a 23. září vyhlásila všeobecnou mobilizaci. Tato mobilizace vyvolala silnou uprchlickou vlnu. Do Německa odcházely tisíce obyvatel německé národnosti a hlásili se k Sudetoněmeckému freikorpsu. Počet členů se během několika dnů značně zvýšil. *Měl-li freikorps k 27. září na 28 000 členů, o tři dny později to bylo 34 500 a ke 2. říjnu 1938 již na 41 000.*¹²

K prvním útokům freikorpsu proti československým ozbrojeným silám došlo již 18. září nedaleko města Aše. *Do 24. září měl freikorps na kontě 51 usmrčených obránců Československa včetně německých antifašistů, desítky zraněných, 1449 osob jím bylo zajato a odvečeno do Německa. Na straně freikorpsu bylo do té doby 32 mrtvých a 61 zraněných.*¹³

Na 29. září byla svolána konference do Mnichova. Zúčastnili se jí předsedové vlád a ministři zahraničních věcí Velké Británie, Francie, Itálie a Německa. Konference vycházela z původního souhlasu s podstoupením pohraničí, který vyslovila Hodžova vláda. Předmětem konference byl územní rozsah odstupovaného území. Krátce po půlnoci byla podepsána dohoda, jež splňovala německé požadavky. Od 1. října 1938 mělo začít vyklizení pohraničí a mělo být dokončeno do 10. října, *aniž by byla zničena jakákoliv zařízení, která se na území nacházejí, a že Československá vláda bude odpovídat za provedení vyklizení bez poškození uvedených zařízení.*¹⁴

Československá vláda 30. září Mnichovský diktát přijala, neboť odmítnutí by znamenalo válku s Německem bez jakýchkoli spojenců. V důsledku Mnichovské dohody ztratilo Československo pohraniční území a přišlo o oblasti s nerostnými surovinami a významnými průmyslovými odvětvími.

Smlouva o nových hranicích mezi Československem a Říší byla podepsána 21. listopadu 1938. Podstoupeno bylo území o rozloze 28 860 km² s 3 653 292 obyvateli.¹⁵ Poté, co vešly ve známost výsledky Mnichovské dohody, uteklo mnoho Čechů, Židů a německých odpůrců nacistického režimu do vnitrozemí. K 3. prosinci 1938 byl celkový počet utečenců 151 997 osob. Z toho šlo o 125 425 Čechů, 14 925 židů a 11 647 Němců.¹⁶

¹² HRUŠKA, E.: *Boj o pohraničí: Sudetoněmecký freikorps v roce 1938*, Praha: Nakladatelství Epoque a Pražská vydavatelská společnost, 2013, s. 73.

¹³ Tamtéž, s. 75.

¹⁴ Mnichovská dohoda (29. 9. 1938), [cit. 1. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>

¹⁵ ZIMMERMANN, V.: *Sudetští Němci v nacistickém státě*, Praha: PROSTOR, Argo, 2001, s. 58.

¹⁶ Tamtéž, s. 58.

Dne 5. října 1938 prezident Edvard Beneš abdikoval na svou funkci. O několik dní později odletěl do Velké Británie, odkud dále pokračoval do Spojených států. Po okupaci Československa v březnu 1939 přesídlil do Londýna a zde působil jako významný představitel československého zahraničního odboje. Oslabení centrální moci využila Hlinkova ľudová strana, která prosazovala autonomii Slovenska. Dne 6. října byla podepsána Žilinská dohoda a v čele nové slovenské vlády stanul Jozef Tiso. Oficiální název státu se změnil na Česko-Slovensko.

Do úřadu prezidenta byl 30. listopadu 1938 zvolen Emil Hácha a do čela vlády byl následně zvolen předseda nově zformované Strany národní jednoty Rudolf Beran. V prosinci 1938 vydalo Národní shromáždění zmocňovací zákon, který umožňoval vládě po dobu dvou let měnit ústavu vládními nařízeními. Jedinými oficiálními stranami v zemi byly Strana národní jednoty a Národní strana práce, to však platilo jen pro území Česka. Na Slovensku působila jen Hlinkova slovenská ľudová strana.

Představitelé slovenského státu na Hitlerův nátlak vyhlásili 14. března 1939 samostatný Slovenský stát. Dne 26. října 1939 byl zvolen ve funkci prezidenta Slovenské republiky Jozef Tiso a předsedou vlády se stal Vojtěch Tuka. Slovensko se stalo vojenským, hospodářským i politickým satelitem Německa.

Dne 14. března 1939 odjel Emil Hácha zvláštním vlakem z Prahy do Berlína. Společně s ním byl do Berlína pozván i ministr zahraničí František Chvalkovský. Hácha opouštěl Prahu s úmyslem jednat o situaci na Slovensku, mezitím už ale na československé území v oblasti severní Moravy vstoupily první německé jednotky. Hitler sdělil Háchovi, že 15. března v ranních hodinách začne Wehrmacht s obsazováním českých zemí. Hácha se snažil s Hitlerem vyjednávat, ale pod pohrůzkou bombardování Prahy byl donucen souhlasit se zábořem českých zemí. Během jednání s Hitlerem byl prezident Hácha dokonce ošetřován Hitlerovým osobním lékařem, a to z důvodu srdečního záchvatu.

O den později – 16. března 1939 vydal Hitler na Pražském hradě Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.

Výnos o Protektorátu Čechy a Morava zahrnoval celkem 13 článků, které měly *zajistiti národní svébytnost německého a českého národa, prospěti míru a sociálnímu blahu všech.*¹⁷

¹⁷ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Posel od Čerchova, roč. LXVIII., č. 11, 18. 3. 1939.

Vybrané články z výnosu:

Článek 1.

- 1) Části bývalé Česko-Slovenské republiky, obsazené v březnu 1939 německými oddíly, náleží napříště k území Velkoněmecké říše a vstupují jako „Protektorát Čechy a Morava“ pod její ochranu.*
- 2) Pokud obrana Říše to vyžaduje, učiní Vůdce a říšský kancléř pro jednotlivé části těchto území úpravu od toho odchylnou.*

Článek 2.

- 1) Obyvatelé Protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle ustanovení zákona z 15. září 1935 (Říšský zák. I. str. 1146) o říšských občanech, říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.*
- 2) Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava.*

Článek 3.

- 1) Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám.*
- 2) Vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.*
- 3) Tato výsostná práva jsou zastávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky...¹⁸*

Státním prezidentem zůstal Emil Hácha a do čela protektorátní vlády byl jmenován Rudolf Beran. Od 21. března 1939 zastával funkci říšského protektora pro Čechy a Moravu Konstantin von Neurath.

¹⁸ Tamtéž.

4. Události před 2. světovou válkou na Chodsku – rok 1938

4.1. Hold Chodska československé armádě a státu

V důsledku rostoucí moci nacistického Německa se již v roce 1936 začala zavádět potřebná opatření. Ve školách se zaváděla výuka branné výchovy, žáci i žákyně se učili střílet ze vzduchovek. Bylo jasné, že situace s naší zemí je velmi vážná.

Po částečné mobilizaci československé armády 21. května 1938 se bezpečnostní situace na území celého Československa prudce zhoršila. V těchto těžkých chvílích se obyvatelé Chodska rozhodli na důkaz své pospolitosti uspořádat Hold Chodska československé armádě a státu a vyjádřit jim svou podporu. Ochranu nad touto manifestací přijal ministerský předseda Milan Hodža a Domažlice s ostatními chodskými obcemi se rozhodly, že jmenují ministerského předsedu svým čestným občanem.

Dne 19. června 1938 se v chodské vsi Draženov sešli starostové všech chodských vesnic, aby podepsali příslušný diplom. K předání diplomu čestného občanství došlo na manifestaci Holdu Chodska československé armádě a státu dne 3. července 1938 na Hrádku nad Újezdem.

Za obec Újezd byl přítomen starosta Martin Vondrovic, který předsedu vlády slavnostně přivítal za celý kraj. Podle kroniky obce Újezd se v tento den na Hrádku sešlo více než patnáct tisíc lidí, mezi nimi například francouzský generál Louis-Eugene Faucher či ministr národní obrany František Machník.

Předseda vlády byl místními obyvateli vřele přijat, o čemž vypovídá svědectví z újezdské kroniky. „*Prostá selka z Újezdu, č. 34: Anna Vaňková podala Hodžovi chléb se solí – haby si hu nás podle vaší chuti hukrojil...Chodská děvčata ve všech vesnicích vyšívala po jednom chodském šátečku každému z hostů. Hodžovi jej podala děvčata ze Stráže.* (Knížková)“¹⁹

Slavnost byla zakončena společným zazpíváním státní hymny a výtěžek z Holdu, který činil 5 000 K, byl odevzdán na obranu státu.²⁰ Osud vybraných peněz však kontrastuje s pozdějšími událostmi onoho roku 1938, které nabraly zcela jiný směr.

¹⁹ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, 42.

²⁰ Tamtéž, s. 43.

Po podepsání Mnichovské dohody bylo Československo nuceno Německu během prvního až desátého října 1938 podstoupit své pohraničí. Vzhledem k politickým událostem začal mezi obyvatelstvem v pohraničí panovat, pod dojmem „dějinného odčinění“, rozruch.

O záboru Chodska se do posledních chvil jednalo v tajnosti. K prozrazení došlo až kolem 10. listopadu 1938. Chodsko se chtělo bránit, proto vyslalo své zástupce do Prahy. Delegace chodského lidu byla zadržena policií na hranicích a jen několika málo členům v čele se starostou Domažlic Matějem Rádlem bylo povoleno dostavit se k předsedovi vlády gen. Syrovému. Schůzka však nedopadla podle jejich očekávání, proto 16. listopadu 1938 proběhla na domažlickém náměstí velká demonstrace proti záboru českého pohraničí.

„Všechn chodský lid shromážděný dne 16. listopadu 1938 na okresním úřadě v Domažlicích pod dojmem krutě rozechvívajících zpráv, že by Chodsko mělo snad připadnout k Třetí říši, ohražuje se se vším důrazem proti každému podniku, který by se udál proti jeho vůli. Žádáme důrazně vládu republiky i p. presidenta, aby na náš protest i na náš živelný odpor byly důrazně upozorněny velmoci i moci, které se zavázaly garantovati nové hranice republiky, jak byly určeny Mnichovskou konferencí. Věříme pevně, že není v našem národě jediného člověka, který by nestál za námi, a proto také věříme, Chodsko zůstane pro věky české – ozdobou republiky a chloubou celého národa. V případě, že by Chodsko bylo zrazeno, nemůže nikdo z nás ručiti za klid a pořádek.“²¹

Demonstraci doprovázely i akce provokativní. Na domažlickém nádraží našli občané podřezanou slepici s velkým nápisem – „*Než bych Hitlerovi vejce dala, radši jsem si život vzala.*“²²

Snahy chodského obyvatelstva skončily bez výsledku, nepomohl ani telegram zasláný prezidentu Rooseveltovi.

Teprve 21. listopadu 1938 přišla zpráva, která oznamovala, že 24. listopadu 1938 budou německou brannou mocí zabrány tyto chodské obce: Klenčí, Nový a Starý Postřekov, Trhanov, Chodov, Pec, Česká Kubice, Babylon a osady Hamry, Pila a Pelechy. Na tomto území žilo v roce 1938 4 950 Čechů a pouze 218 Němců.²³

²¹ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný, Manifest chodského lidu všem veřejným činitelům, 16. 11. 1938.

²² SUCHÝ, J.: *Rukojmí za gymnázium*, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže I.*, Domažlice: Nakladatelství Resonance, 2003, s. 69.

²³ LAŠTOVKA, V.: *Letci RAF z Domažlicka proti nacismu 1939 – 1945*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2005, s. 19.

V osudný den 24. listopadu se na domažlickém náměstí konal martinský trh. V tu dobu, kdy byly obsazovány chodské vesnice německými vojáky, se z arciděkanského kostela v Domažlicích rozezněl umíráček a hlas, který vybízel k zachování dvouminutového ticha.

Poměry na Chodsku se zcela změnily. Ze zabraného československého pohraničí vznikla tzv. Sudetoněmecká župa – Sudetengau. Již o den dříve 23. listopadu 1938 byla vymezena nová hranice, která rozdělovala Chodsko na dvě části. Jedna část připadla do tzv. Třetí říše a druhá část přežívala jako součást zrazené republiky. Hranice Říše byla vyměřena mezi obcemi Ždánov - Šnajberk - Havlovice (Hadrovec). Jsou zaznamenány případy, kdy se jednotlivci pokoušeli o změnu posunutí hranic ve prospěch zbylého Československa. V Újezdu měla jít například hranice původně po východním boku vrchu, takže pomník Jana Sladkého Koziny měl připadnout do Říše. Zasluhou pplk. Suchardy, styčného důstojníka československé armády, byly hraniční body posunuty tak, aby pomník zůstal zachován.²⁴

4.2. Druhý život Jindřicha Šimona Baara

Trochu jiný osud potkal pomník regionálního spisovatele Jindřicha Šimona Baara. Ten se pro svou geografickou polohu ocitl za hranicemi bývalé Československé republiky. Aktivní Chodové v „mračnu neblahých událostí velkých dějin“ se rozhodli pomník zachránit.

Dva dny před samotným zábořem chodských vesnic byla Baarova socha, vážící 1 700 kilogramů, sňata z pylonu a převezena na nádvoří Chodského hradu v Domažlicích, kde byla po celou dobu války ukrývána. Uložené sbírky v Baarově domě v Klenčí pod Čerchovem byly ve vojenských autech převezeny na zámek v Lužanech. Z podnětu Baarových přátel byly i tyto sbírky nakonec uloženy v Chodském hradu, neboť v Lužanech byly umístěny pouze na vlhkých zámeckých chodbách.

Po vzniku Protektorátu v březnu 1939 žádalo německé vedení radnice v Klenčí navrácení sbírek a jejich následný prodej. Zasluhou německého spisovatele Josefa Blaua, jenž měl známosti na německém ministerstvu kultury, k prodeji sbírek nedošlo. Po rekonstrukci Baarova domu v roce 1948 byly sbírky znovu nainstalovány a zpřístupněny návštěvníkům.²⁵

²⁴ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, s. 64.

²⁵ Oficiální stránky městyse Klenčí pod Čerchovem, [cit. 6. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.klenci.cz/hlavni-menu/turista/tipy-na-vylet/muzeum-js-baara/>

5. Odboj na Chodsku v letech 1938 – 1945

5.1. Odbojová skupina Niva

Mnichovský diktát nařizující zábor pohraničního území vyvolal na Chodsku značný odpor. Ke zhoršení situace došlo 4. prosince 1938, kdy byly vyhlášeny doplňovací volby do Říšského sněmu.

Organizace Národní hnutí pracujících mládeže – NHPM reagovala na vyhlášené volby do sněmu rozšiřováním ilegálních tiskovin, které nabádaly obyvatele zabraného území k projevu nesouhlasu ve volbách. Vedoucím skupiny NHPM byl Jaroslav Křížek a organizační záležitosti měl na starosti Miroslav Wimmer. Do letákové akce byli zapojeni odbojáři Holeček, Wuchterle, Kupilík, Jansa, Mazanec a Marie Svatošová.

Další organizací sdružující příslušníky nacistického odporu byla skautská skupina. Členové této organizace se sešli 15. března 1939, aby složili slib k boji proti německému nepříteli. Tato skupina navázala spolupráci s organizací Bratrského díla v Domažlicích, jež byla vedena Dr. Milošem Bičem a Dr. Antonínem Žlábkem. V roce 1939 navázal Žlábek spojení s nadporučíkem Bartoškem a napojil skupinu na vojenskou ilegální organizaci, od které v červenci 1939 získali 24 pušek a 3 000 nábojů.²⁶

Všechny odbojové složky - NHPM, Sokol, Obrana národa a organizace Bratrské dílo - později splynuly v jedinou organizaci Niva.

Hlavními úkoly členů odbojové organizace byl sběr a ukrývání zbraní, bojkot okupantských nařízení, rozšiřování ilegálních tiskovin a zřizování tajných muničních skladů.

V srpnu 1939 se členové ilegálního chodského odboje stali hlavními organizátory Vavřínecké pouti. V té době se místní slavnost proměňuje v důsledek záboru Chodska v celonárodní manifestaci.

Smudkův útěk, o němž bude pojednáno v následující podkapitole, v březnu 1940 vyvolal na Chodsku obrovskou vlnu zatýkání. Do 23. března bylo v Domažlicích pozatýkáno 150 obyvatel, kteří byli následně deportováni do koncentračního tábora Flossenbürg. Mezi zadrženými bylo šestnáct příslušníků ilegální organizace.²⁷

²⁶WIMMER, M.: Historie odbojové skupiny NIVA, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže II.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009, s. 70.

²⁷BALOUN, P.: Jan Smudek, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže II.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009, s. 90.

Po zatčení vedoucích členů skupiny v roce 1940 nebyly základy organizace otřeseny, přesto organizační práce na nějaký čas ustaly. Činnost odboje se soustředila na pomoc příslušníkům rodin zatčených, dále na hospodářské sabotáže aj. V období 1942 – 1943 se vrátila většina členů ilegální skupiny z věznění. V této době se nadále pokračovalo v hospodářských, průmyslových sabotážích a záškodnických akcích, mezi nimiž bylo doloženo *ničení pneumatik u německých vozidel, sypání hřebů na hlavních silnicích při přesunech, stříhání a přerušování vojenských telefonních linek*.²⁸

Na podzim roku 1943 byli pověřeni organizováním odbojové skupiny Josef Fahrner a Jan Havel. Poslední zmíněný také navrhl název odbojové organizace NIVA podle posledního vojenského koně Karla Steinera. V této době začal domažlický odboj spolupracovat s odbojovou organizací v Plzni, jejíž název zněl „Parašutistická divize“.²⁹ Vedoucím členům skupiny se také podařilo navázat pevnější spojení s odbojovou organizací Radou tří, jejímž členem byl příslušník domažlické posádky – již jmenovaný Karel Steiner.

Nedostatky skupiny byly odstraněny na počátku roku 1945 s příchodem partyzána Lva Krčí. Na základě rozkazů byla činnost organizace zdokonalena a sjednocena. Celé jihozápadní Čechy byly rozděleny na podúseky s hlavním centrem v Domažlicích. Jednalo se o podúseky Domažlicko, Klatovsko, Sušicko a Strakonicko. Každou oblast spravoval pluk z členů jednotlivých okresů. Tím došlo k prohloubení spolupráce mezi jednotlivými podúseky.

Domažlický podúsek byl rozdělen na šest praporů s ohledem na rozsáhlé území. V čele Domažlického praporu stál por. Karásek – por. J. Kitzberger.

Dále prapor: *Staňkovský (škpt. J. Roučka – por. Ing. Strádal)*

Kolovečský (npor. Klátil – npor. Dr. Hruda)

Pocinovický (kpt. Halada – kpt. L. Svoboda)

Kdyňský (npor. v zál. Ret – por. v zál. Heidler)

Klenečský (Jan Svatoš – čet. asp. P. Vacík).³⁰

Poté, co v dubnu 1945 překročila spojenecká armáda západní hranice ČSR, zajistil odboj dodávání důležitých zpráv ohledně německých pozic na velitelství amerických

²⁸ WIMMER, M.: Historie odbojové skupiny NIVA, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže II.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009, 76.

²⁹ HAVEL, J.: Činnost podzemní organizace „NIVA R – 3“ v jz. Čechách, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže III.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009, s. 35, (v jiné odborné literatuře se pojem Parašutistická divize v Plzni neuvádí).

³⁰ Tamtéž, s. 36.

dělostřeleckých baterií u Pasečnice. Tyto zprávy přispěly k tomu, že americké letectvo nebombardovalo transporty smrti nebo že nedošlo k většímu ostřelování Domažlic.

V rámci odbojové skupiny NIVA působil na Domažlicku partyzánský oddíl Haltrava, který byl později přejmenován na GAMA. Tato skupina partyzánů se kromě záškodnických akcí starala o rozdělování zbraní jednotkám NIVY, připravovala místa pro výsadky zbraní a parašutistů z letadel. Koncem března 1945 členové GAMY zapálili v Blížejově vlak s německým transportem munice, a ten celý shořel.³¹

5.2. Jan Smudek

Jan Smudek byl člen Sokola a junáckého oddílu, v jehož rámci přísahal, že se aktivně zapojí do odboje.

V roce 1939 členové skautské skupiny - Jan Smudek, Jaroslav Hana a Josef Pražák - v Praze na Smíchově odcizili příslušníku Wehrmachtu pistoli Parabellum.

V červnu 1939 se Jan Smudek se svým přítelem Františkem Petrem dostali na Kladně do konfliktu s příslušníkem německé policie Wilhelmem Kniestem. Smudek jej nedopatřením zastřelil.

„Smudek poté zdvihl policistovu čepici a chtěl mu odebrat zbraň, ale v tom okamžiku vyšla z jeho vlastní pistole další rána, která zasáhla německého strážmistra do levého horního rtu a způsobila mu okamžitou smrt.“³²

Smudek musel z Kladna uprchnout do Prahy a dále pokračoval do Domažlic. V únoru 1940 přepadl Smudek s dalšími členy odboje (Ortman, Doubek, Fronk, Fišer, Weber, Tauber) německou vojenskou hlídku střežící turistickou věž na Čerchově. Stráž uzavřeli ve věži, zničili telefonní ústřednu a odnesli polní telefony.

Tyto akce vyvolaly rozsáhlé pátrání německé policie po zbraních, skrytých v bytech odbojářů. V obavách o jejich vypátrání byly zbraně následně ukryty pod podlahou městské elektrárny u Václava Waldhegera. Během zásahu německé bezpečnosti proti vůdcům odboje na Domažlicku na jaře 1940 byla vyčleněna skupina policistů, kteří měli za úkol Jana Smudka zatknout.

Zatčení Smudka měl na starosti příslušník SS Jakob Neubauer. Dne 20. března 1940 Smudek Neubauera postřelil, těžce ho zranil a dal se na útěk. Prchal přes obec Chrastavice

³¹ Tamtéž, s. 38.

³² BALOUN, P.: Jan Smudek, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže II.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009, str. 86.

a osadu Pila k obci Březí, kde byl zastaven dvěma příslušníky finanční stráže. Ti se ho následně pokusili zatknout. Smudek v nestřeženém okamžiku oba dva strážníky zastřelil a vydal se k Čerchovu, kde důvěrně znal místní terén. V podhůří Českého lesa Smudek také narazil na dvoučlennou hlídku, která se ho pokusila zadržet a zatknout. Jednoho z pronásledovatelů zastřelil a pokračoval dále ve svém útěku.

Z obsazeného pohraničí se přesunul do prostoru českých obcí, neboť předpokládal, že se mu zde dostane pomoci. Nedaleko Domažlic se náhodně setkal se skupinou mladých skautů, kteří mu zajistili jízdní kolo. Na něm Smudek přešel do Spáňova a Černíkova na Kdyňsku, kde přečkal noc ve stohu slámy. Zdejší rolník Sedláček mu mezitím opatřil pistolové náboje, černé brýle a barvu na vlasy. V tomto přestrojení se Smudek dostal 27. března na švihovské nádraží a odtud odjel vlakem směrem na Plzeň a dále do Prahy.

„Vyzývám veškeré obyvatelstvo, aby bylo v pátrání po Janu Smudkovi bezpečnostním orgánům nápomocno a všechno, co se o něm dozví, okamžitě sdělilo nejbližší četnické stanici nebo přímo vládnímu policejnímu úřadu v Domažlicích. Upozorňuji, že správa města Domažlice vypsalá odměnu 10.000 K, které budou vyplaceny v hotovosti tomu, kdo uvede na stopu pachatele.“³³

Pátrací výzvy po Janu Smudkovi byly vyvěšeny po celém Protektorátu Čechy a Morava.

Dne 30. března 1940 uprchl Jan Smudek společně s Karlem Mathesem, vedoucím skautské odbojové skupiny v Domažlicích, do zahraničí.

Absolvoval vojenský výcvik ve Francii, ale po její kapitulaci uprchl do Velké Británie. V Anglii Jan Smudek vystupoval pod jménem Karel Doubek. Zde byl zařazen ke 2. rotě československého 1. pěšího pluku. Po absolvování povinných kursů byl přerazen k Royal Air Force (RAF), čímž si splnil svůj sen sloužit u vojenského letectva. Od roku 1944 nastoupil k čs. „B“ – letce 68 noční stíhací peruti, která operovala při ostraze britských ostrovů. Jeho úzkým spolupracovníkem se stal Jaroslav Taudy, s nímž nalétal přes 140 hodin nočních operačních letů.³⁴

V závěru války nastoupil k Inspektorátu československého letectva jako styčný důstojník velitelství stíhacího letectva v Londýně. Jan Smudek se do Československa vrátil 21. srpna 1945. Po převratu v únoru 1948 se nehodlal smířit s politickým režimem, a proto

³³ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný, Pátrací výzva, 26. 3. 1940.

³⁴ LAŠTOVKA, V.: *Letci RAF z Domažlicka proti nacismu 1939 – 1945*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2005, s. 10.

opět unikl za manželkou Margaretou do Anglie. V roce 1996 se vrátil do rodného Chodska a zde o tři roky později ve věku 84 let zemřel.

5.3. Vavřínecká pouť

Na jaře roku 1939 nabývaly poutě konané v Čechách a na Moravě národně demonstračního charakteru.

K těmto poutím se měla zařadit i chodská slavnost konaná na Vavřínečku nedaleko Domažlic. Hlavním organizátorem se stal Dr. Otakar Kalandra, vládní komisař města Domažlice. O propagaci akce se zasloužil domažlický spisovatel Jan Vrba, který v závěru své přednášky v pražském rozhlasu pozval posluchače na připravovanou slavnost. Další projev v rozhlasovém vysílání pronesla Hančí Kozinová, která se aktivně podílela na protestech proti záboru Chodska. Informace o chystané pouti se začaly objevovat i v tisku. Na propagaci pouti v regionálním periodiku Posel od Čerchova se podílel redaktor Karel Prach. Církevní stránku slavnosti organizoval převor domažlického kláštera Alfons Bébar a katecheta Petr Holub.

Vedle církevního programu mohli návštěvníci Domažlic zhlédnout i výstavy výtvarníků Františka Michla a Václava Amorta.

Dne 13. srpna 1939 v osm hodin začínal církevní program pouti. Podle odhadů se na pouť ke sv. Vavřínečku sjelo na sto tisíc lidí.³⁵ Protektorátní vláda doporučila členům přípravného výboru, aby se řečníkem na slavnosti stal budoucí ministr školství Emanuel Moravec. Zasluhou Dr. Kalandry nakonec kázání pronesl římskokatolický kněz Mons. Bohumil Stašek. Jeho projev se nesl v silně vlasteneckém duchu. Odpovědí lidu na emotivní řeč církevního hodnostáře bylo společné zazpívání národní hymny – Kde domov můj.

„Ano, smutný čas se ukázal na obloze. Černé mraky zahalily tu oblohu. Nastaly doby, kdy se zdá, že staleté řády světové se pukají, lámou a trhají, a kdy svírá nás úzkost, aby v tomto světovém zemětřesení se nerozpadl náš domov, naše drahá země, naše otčina. V takových dobách musíme především pevně věřit. Věřiti v sebe, věřiti v národ, věřiti v život, budoucnost a především v Pána Boha, který, když tisíc let náš národ v nejhroznějších dobách udržel, zachoval a jemu žehnal, jistě jej vyvede i z dnešních hrozných nebezpečí a převede jej na cesty, po nichž bude kráčet k své lepší a šťastnější budoucnosti. Proto pryč s defétismem, pryč se sebevražednými myšlenkami o malosti, slabosti a marnosti naší národní práce! Bylo nám z nejvyšších a nejautoritativnějších míst řečeno, že nikdo nás nechce odnárodniti, že

³⁵BALCAR, B.: 100 000 účastníků slavné chodské pouti, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže I.*, Domažlice: Nakladatelství Resonance, 2003, s. 18.

bude respektována a zachována naše svébytnost národní, náš jazyk, naše vzdělání a naše vlastenecké uvědomění. Proto stavme na této půdě a s důvěrou v pomoc Boží budujme na těchto základech naši vlast, aby byla šťastným domovem a otčinou všech věrných Čechů.“³⁶

Ohlasy v dobovém periodiku Posel od Čerchova:

„Pout' u sv. Vavřinečka je již týden za námi, ale z jejího strhujícího průběhu sotva kdo se do dneška vymanil. Celý národ to byl, který tu stál s námi ve zbožné modlitbě za zítřek.

Počet poutníků překročil stovku tisíc. Nebylo snad jediného většího města, odkud by nebyl vypraven zvláštní vlak nebo autobus.“³⁷

Bohumil Stašek byl 1. září 1939 na příkaz K. H. Franka zatčen gestapem a deportován do koncentračního tábora v Oranienburgu. Po necelém roce byl převezen do koncentračního tábora Dachau. Za drátěnými ostny tábora zůstal až do osvobození v roce 1945. Podobný osud postihl i Otakara Kalandru, který byl poslán do koncentračního tábora Buchenwald. Krátce po chodské pouti byl uzavřen i kostelíček na svatém Vavřinečku – nově začal sloužit jako skladiště německého střeliva.

Během nuceného pobytu v Dachau se B. Stašek dokázal vyrovnat s nepříznivými podmínkami. *Chutnal mu starý tvrdý chleba a všechny plantážnické produkty.*³⁸

Jediné, na co si od počátku stěžoval, byly problémy s očima. Mladý polský medik stanovil Staškovu diagnózu jako zánět spojivek a později ji přehodnotil na revmatický zánět rohovky.

V roce 1944 přišel do koncentračního tábora francouzský oční lékař, který u Staška zjistil nádor na očním pozadí. Bylo nutné vynětí oka, aby nadále nedocházelo k rozšiřování zhoubného procesu. *„Tak Stašek ztratil v Dachau oko a brzy se vrátil s páskou na oku do svého plantážnického komanda.*“³⁹ Po svém návratu z Dachau se v roce 1945 opět zúčastnil svatovavřinecké pouti jako kazatel, ovšem již se značně poničeným zdravím.

³⁶ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Posel od Čerchova, roč. LXVIII., č. 33, 19. 8. 1939.

³⁷ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Posel od Čerchova, roč. LXVIII., č. 32, 12. 8. 1939.

³⁸ BLÁHA, F.: Kazatel od svatého Vavřinečka v Dachau, In: *Chodsko ve stínu hákového kříže I.*, Domažlice: Nakladatelství Resonance, 2003, s. 87.

³⁹ Tamtéž, s. 89.

6. Účastníci zahraničního odboje z Chodska

Mnoho občanů nesmířivších se s nacistickou okupací, se rozhodlo bojovat za osvobození republiky od nacistického útlaku v zahraničí. V tomto směru má primát v chodském kraji vesnice Postřekov, odkud odešlo k československé zahraniční armádě sedm statečných mužů – Josef Buršík, Štěpán Holl, Josef Kapic, Jiří Knopf, Josef Knopf, Vavřinec Strecker a Pavel Tauber. Dva z těchto výše jmenovaných později sloužili jako letci u britského vojenského letectva.

6.1. Josef Buršík

Josef Buršík, patřící mezi významné postřekovské rodáky, za mobilizace v roce 1938 nastoupil jako záložník službu u pluku mezi Falknovem a Chebem. Po demobilizaci se vrátil do již obsazeného českého pohraničí.

Přidal se k ilegální skupině vlastenců, která plánovala útěk do Polska. Koncem července 1939 odjel tajně s kamarády do Moravské Ostravy, odkud překročil protektorátní hranice do Polska. Zde – v Malých Bronowicích - se přidal k československé vojenské jednotce v čele s armádním generálem Lvem Prchalou.

V září 1939 se účastnil bojů v polsko-německé válce. Během ní se celá jeho vojenská skupina dostala do zajetí Rudé armády a několikrát byli její členové vyslýcháni sovětskou NKVD. Po napadení Sovětského svazu Německem vstoupil v Buzuluk do československé vojenské jednotky v SSSR, kde byl povýšen na desátníka. Po ukončení poddůstojnického kurzu v roce 1943 byl vyslán na frontu jako velitel 3. čety pod vedením kapitána Jaroše.

Po bitvě u Sokolova v březnu 1943 byl vyznamenán za statečnost Československým válečným křížem a Řádem rudé hvězdy, poté byl povýšen do hodnosti důstojníka.

Po absolvování tankového učiliště začal velet tankovému praporu. Josef Buršík se stal velitelem výcvikové skupiny pro střední tank T-34. Účastnil se bitvy o Kyjev, za což byl na konci roku 1943 vyznamenán Zlatou hvězdou Hrdiny Sovětského svazu.⁴⁰

Od roku 1944 velel 2. praporu 1. čs. samostatné tankové brigády, se kterou se podílel i na osvobozování Československa.

„V těchto dnech (zač. května – pozn. autora) se celá německá východní fronta doslova hroutila. Jako blesk námi projela zpráva o povstání v Praze. S několika tanky jsem vyrazil na

⁴⁰ BURŠÍK, J.: *Nelituj oběti*, Praha: Naše vojsko, 1992, s. 54 - 56.

*pomoc Praze. Po dramatických chvílích jsme dosáhli s osmi tanky našeho hlavního města v odpoledních hodinách, mezi druhou a třetí, dne 9. května 1945...*⁴¹

V Československu byl za svůj protikomunistický postoj totalitním režimem obviněn z vlastizrady a odsouzen k 14 letům vězení. Za pomoci rodiny a přátel se mu podařilo uprchnout do zahraničí. V roce 1990 se vrátil do Československa, kde byl povýšen do hodnosti generálmajora. Zemřel v roce 2002 ve Velké Británii a posmrtně mu byl udělen Řád bílého lva.

6.2. Letci RAF

Mezi významné členy RAF patřil také již zmíněný Jan Smudek. Nebyl však jediným mužem, který se rozhodl k boji proti nacismu.

Pavel Tauber se narodil 20. června roku 1920 ve Starém Postřekově. Po absolvování obecné školy se vyučil strojním zámečnickem. Po záboru pohraničí Češi byli povinni hlásit se o zaměstnání na Pracovním úřadu v bavorském Waldmünchenu. Pavel Tauber byl nasazen na povinné práce do Norimberku, místo toho se ale rozhodl s přítelem Josefem Knopfem, pocházejícím původem z Postřekova, odejít do zahraničí.

V srpnu 1939 společně překročili ostře sledovanou hranici do Polska a krátce nato je na československém konzulátu v Krakově uvítal pplk. Ludvík Svoboda. Do konce srpna 1939 evidoval československý konzulát 3 872 československých emigrantů.⁴²

Po porážce Polska se vojenská skupina, v níž Tauber působil, přesunula k rumunským hranicím a dále na Ukrajinu a 19. září 1939 byla zajata Sovětskou armádou. Na jaře roku 1941 se podařilo podplukovníkovi Ludvíku Svobodovi získat od sovětských úřadů souhlas k přesunu vojáků na Blízký východ.

V přístavu Haifa, tehdy to bylo britské mandátní území Palestina, se tato vojenská skupina přičlenila k československé vojenské jednotce, která již dříve působila na Blízkém východě pod britským velením. Během vojenských přesunů do syrského Aleppa se skupina vojáků včetně Pavla Taubera nakazila malárií.

Ve dnech 21. října 1941 – 10. prosince 1941 se Československý pěší prapor – Východní podílel na obraně rozlehlé pevnosti Tobruk.

⁴¹ Tamtéž, s. 86.

⁴² LAŠTOVKA, V.: *Letci RAF z Domažlicka proti nacismu 1939 – 1945*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2005, s. 21.

V roce 1942 byl československý pěší prapor reorganizován na 200. čs. lehký protiletadlový pluk – Východní. Pavel Tauber a jeho spolubojovníci byli přeškoleni na protiletadlové dělostřelce, kteří střežili přístav v Haifě.⁴³

Po nějaké době se celý protiletadlový pluk přesunul do Bejrútu, kde se 2. října 1942 část posádky včetně Taubera přihlásila k anglickému letectvu, které mělo nedostatek vojenských sil. Vojín Pavel Tauber byl přijat k britskému královskému letectvu 2. ledna 1943.

Po absolvování důležitých výcviků nastoupil Pavel Tauber 17. března 1945 k operační činnosti u 310. stíhací perutě v Manstonu.

Krátce po skončení války obdržel Tauber za válečnou službu Čs. medaili Za chrabrost, Čs. válečný kříž a Čs. vojenskou medaili za zásluhy I. stupně. Po návratu do Československé republiky byl Tauber zaměstnán ve Kbelích jako stíhací pilot a později se stal učitelem létání ve Vojenské akademii v Hradci Králové a Pardubicích.

V roce 1950 musel z politických důvodů opustit létání a vrátil se k němu až v roce 1967, kdy se bývalí piloti RAF mohli začlenit do leteckého provozu. V 90. letech byl povýšen na plukovníka a v rodném Postřekově mu bylo uděleno čestné občanství.

Podobnou cestou se vydal další postřekovský rodák **Štěpán Holl**. Stejně jako Pavel Tauber opustil Československo v srpnu 1939 se záměrem zapojit se v zahraničí do československého odboje. Sloužil také v čs. legionu v Polsku, působil na Blízkém východě a podílel se na obraně Tobrúku. V roce 1943 se s dalšími členy protiletadlových dělostřelců přeplavil podél Afriky do britského Liverpoolu, kde začal sloužit u britského letectva.

Po ukončení náročného výcviku sloužil od 24. dubna 1945 do konce války jako pilot u 57. OTU (operační výcviková jednotka).⁴⁴ Po návratu do Československa ho čekal podobný osud jako Pavla Taubera. Do roku 1949 byl zaměstnán jako učitel létání u Letecké akademie v Pardubicích. Poté, co byl vyhozen od letectva, se živil jako dělník ve firmě vyrábějící bedny v Satalicích. V roce 1974 byl nucen odejít ze zdravotních důvodů do předčasného důchodu. O jedenáct let později zemřel ve věku nedožitých 66 let a byl povýšen na podplukovníka in memoriam.

Do britského královského letectva vstoupil v lednu 1945 rodák z Domažlic **Ladislav Fischer**. V předchozích letech sloužil v protektorátním vládním vojsku, které na jaře 1944

⁴³ LAŠTOVKA, V.: *Letci RAF z Domažlicka proti nacismu 1939 – 1945*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2005, s. 23.

⁴⁴ Tamtéž, s. 31.

operovalo v severní Itálii. Po příjezdu do Anglie byl nejdříve zařazen k pomocnému družstvu pro všeobecné služby a poté byl zařazen k letectvu. Službu u RAF zakončil v hodnosti praporčíka. Po návratu do Československa pracoval na letišti v Hradci Králové, poté byl nucen přestěhovat se s rodinou do Plzně a zde v roce 1986 zemřel ve věku 84 let.

7. Rok 1945 – příchod amerických jednotek

Úkol osvobodit západní část Československa připadl 3. US armádě generála George Pattona. Na domažlickém úseku operovaly jednotky 90. US pěší divize a jednotky 2. jízdní průzkumné skupiny – 2. CRG. Jejich hlavním úkolem bylo obsadit oblasti Českého lesa a připravit pozice pro závěrečný útok.

V těsné blízkosti československé hranice jednotky 90. US pěší divize i 2. CRG zaznamenaly značné ztráty. Na odpor se jim postavila německá 11. tanková divize. Později odpor německých jednotek slábnul, proto se spojenecké útoky zaměřily na poslední ohniska odporu nacistických vojsk.

Například v obci Klenčí pod Čerchovem 26. dubna 1945 zjistil americký letový průzkum německou vojenskou kolonu. Po neuposlechnutí výzvy ke kapitulaci bylo Klenčí napadeno osmi stíhacími letadly a bombardováno. Následným požárem bylo zničeno 20 obytných a 33 hospodářských budov. Dalších 146 staveb bylo poškozeno. Dva lidé zemřeli a mnoho dalších osob bylo zraněno.⁴⁵

Od 30. dubna zaznamenávala 90. pěší linie větších úspěchů v okolí česko-německých hranic. Po dosažení městečka Waldmünchen – Lesní Mnichov se 3. prapor 358. pěšího pluku 90. pěší divize soustředil na průzkumné a zajišťovací akce proti jednotkám 2. tankové divize SS, která ustupovala od Domažlic přes pohoří Českého lesa do Německa.

Dne 30. dubna v okolí Capartic a Čerchova se američtí vojáci dostali do nepřátelské palby, v důsledku které přišli o šest vojáků a dva tanky. Po téměř dvoudenní bitvě se jim podařilo prolomit německý odpor a zajmout 110 německých vojáků. Známa jsou jména jedenácti německých vojáků, kteří při této bitvě zahynuli – *Heinrich Birkenfeld, Josef Loy, Josef Rühssamt, Franz Swatosch, Werner Wolf, voj. Walter Hauschmann, svob. Hugo Deminger, svob. Karl Ott, čet. Wilhelm Dobner, poddůst. Stephan Sienel a npor. Walter Wetzstein* – velitel 7. roty 15. praporu tankových granátníků. Na americké straně byli zabiti tito vojáci – *George F. McFarland, Philip C. Rucker, George L. Young, Albert L. Ford, Walter I. Buchanan* a tankista *Paul H. Shannon*.⁴⁶

Dne 1. května pokračoval americký postup směrem k obci Klenčí pod Čerchovem a dále následovalo osvobozování dalších chodských vsí.

⁴⁵ FOU, F.: Letecká válka nad Domažlickem, In: *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2010, s. 101.

⁴⁶ DRBAL, M.: Lesní bitva pod Čerchovem, In: *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2010, s. 61 – 62.

V ranních hodinách 4. května byly 90. US pěší divizi předloženy kapitulací návrhy německé 11. tankové divize, které jí měly zajistit důstojné poměry v zajetí. Po radiovém spojení s velitelem 3. US Army – generálem Pattonem byly tyto kapitulací podmínky přijaty. Poté nastal odchod jednotek 11. tankové divize do zajetí do nedalekého Kötzingu. *Do zajetí přicházelo a skládalo zbraně 9 050 perfektně oblečených a upravených příslušníků Wietersheimovy jednotky, která disponovala např. 700 nákladními a 300 osobními auty, 120 terénními vozy, 85 polopásovými obrněnci, téměř 40 tanky a 59 děl.*⁴⁷

Do 4. května 1945 se 90. US pěší divize měla s 2. jízdní průzkumnou skupinou přesunout dále na jih, aby připravila pozice pro osvobození jižních Čech. V dalším postupu směrem na Domažlice byly tyto jednotky vystřídány jednotkami 2. US pěší divize – Indianhead pod vedením generálmajora Robertsona.

Dne 5. května 1945 2. US pěší divize osvobozuje město Domažlice. Jako první do Domažlic dorazili muži z 38. pěšího pluku pod velením kapitána Freda Hirrese a poručíka Roberta Gilberta. Americkým osvoboditelům se všude na Chodsku dostávalo srdečného uvítání. *Ocitli se na území, kde byli zahrnuti květinami, jásotem, hudbou, zpěvem, láskou...*⁴⁸

Hlavní části 2. US pěší divize dorazily 6. května také do Plzně, jež byla v té době osvobozena 16. US obrněnou divizí.

7.1. Časový přehled jednotek US Army na území Domažlicka

28. dubna 1945 – obsazení hřebčína s lipicánskými koňmi v Hostouni

30. dubna 1945 – obsazení Folmavy, České Kubice, Babylonu a Capartic 90. pěší divizí

1. května 1945 – vojska 90. US pěší divize osvobozují Klenčí pod Čerchovem, Chodov, Trhanov, Pec pod Čerchovem

2. května 1945 – jednotky 90. US pěší divize vstupují do Postřekova a 2. CRG obsazují město Bělá nad Radbuzou

3. května 1945 – obsazení Všerub jednotkami 90. US pěší divize

4. května 1945 – 90. US pěší divize je ve Všerubech vystřídána jednotkami 2. US pěší divize

5. května 1945 – osvobozeno město Domažlice, Kout n. Š., Kdyně, Poběžovice a H. Týn⁴⁹

⁴⁷ ROUČKA, Z.: *Američané a západní Čechy 1945*, Plzeň: ZR&T, 2000, nečisl.

⁴⁸ BALCAR, B.: Situace na bojovém úseku Domažlicko, In: *Hvězdy a pruhy nad Chodskem*. Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2010, s. 33.

⁴⁹ Tamtéž, s. 35.

8. Újezd v letech 1938 - 1945

Obec Újezd leží přibližně čtyři kilometry od města Domažlice. Patří do soustavy jedenácti chodských vsí a zaujímá mezi nimi významné místo. První zmínka o obci pochází z roku 1325 v privilegii Jana Lucemburského.⁵⁰ Újezd je spojován především s postavou Jana Sladkého Koziny, který se v Újezdě narodil na statku u Rosochů. Pro Chody Jan Sladký Kozina představuje symbol hrdosti a odhodlání bojovat za svá práva, a proto i v době druhé světové války se často chodské obyvatelstvo hlásilo ke „kozínovské“ tradici.

Při sčítání lidu v roce 1930 v této obci žilo 598 obyvatel. Podle údajů ze statistického úřadu se přihlásili čtyři obyvatelé této obce k německé národnosti. Pod správu úřadu v Újezdu spadala i nedaleká vesnice Petrovice, ve které před druhou světovou válkou žilo 150 obyvatel. O dvacet let později se počet obyvatel v obou vesnicích snížil. V obci Újezd žilo v roce 1950 429 obyvatel a v Petrovicích 112. Značná část obyvatel Újezdu se hlásila k římskokatolickému vyznání (575 obyvatel), devět občanů vesnice se řadilo mezi evangelíky a čtrnáct obyvatel bylo bez náboženského vyznání.⁵¹

Od 16. března 1939 spadala vesnice k území Protektorátu Čechy a Morava. Po okupaci Chodska zabrali Němci z katastru obce Újezd všechny lesy, množství polí a luk z katastru obce Újezd. Z celkové výměry katastru 929 ha 75 a 17 m² připadalo na území Říše 554 ha 71 a 93 m².⁵² Od roku 1943 se musela z pozemků platit daň Říši. V roce 1943 se platilo 16 000 K, v roce 1944 18 000 K a v roce 1945 20 000 K.⁵³

Mezi Újezdem a bývalými chodskými vesnicemi byly vytvořeny hraniční závory. Autobus dojížděl k hraniční závoře oddělující Trhanov a Újezd čtyřikrát denně. Jízdné k hranicím stálo 1K a jízdné z Újezdu do Domažlic činilo 2K.⁵⁴

Pohraniční styk byl obyvatelům vesnic umožněn na základě pohraničních průkazů tzv. grenzšeinů.

⁵⁰Oficiální stránky obce Újezd, [cit. 17. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.obecujezd.cz/informace-obci/historie/>

⁵¹ *Historický lexikon obcí české republiky 1869 – 2005, I.*, Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 50.

⁵² SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, s. 64.

⁵³ Tamtéž, s. 87.

⁵⁴ Tamtéž, s. 64.

„Osoby, které mají své bydliště v pohraničním okrese jednoho státu, nebo se tam nejméně po tři měsíce zdržují a které ke vstupu na území druhého státu nepotřebují visa, mohou obdržeti pohraniční průkaz, který je opravňuje překročiti hranici na úředně povolených pohraničních pochodech a přechodně se zdržovati v pohraničním okrese druhého státu, na dobu nejdéle 6 dnů.“⁵⁵

První propustky byly bílé a byly psány jen českým jazykem, později byly růžové a šedé, a byly psány jazykem německým. Jsou doloženy případy „vynalézavosti“ místních obyvatel, kteří při snaze projít přes hraniční závory klamali celníky falešnými doklady. Později bylo klamání německé stráže obtížné. Za lhaní padaly vysoké pokuty. Pohraniční průkazy vešly v platnost pouze tehdy, když byly schváleny velitelem příslušné četnické stanice. Výjimku tvořili lékaři, porodní asistentky, zvěrolékaři a duchovní, kteří při výkonu svého povolání mohli hranice přejít bez pohraniční propustky i jinde než na pohraničních přechodech, kde byl přechod obecně povolen.

Od roku 1939 se vedle českého názvu Újezd začaly používat i názvy německé – *Aujezd, Aujestel, Aujezál*.⁵⁶ Všechny politické strany byly zrušeny a místo nich byl vytvořen jednotný celonárodní blok – Národní souručenství. Vedoucím za obec Újezd byl jmenován Jan Hojda. Vedle koruny byla zřízena měna říšská marka. Jedné říšské marce odpovídalo deset korun.⁵⁷

Z důvodu zvyšování cen lidé z Újezdu nakupovali potřebné zboží v nedalekých Domažlicích. Nejvíce se tvořily fronty na obuv a látky.

Újezdem často procházeli lidé z postoupené části Chodska, kteří zboží tajně přenášeli přes hranice. Látky si ovazovali kolem beder. Selata se běžně během pašování opíjela rumem, aby kvičením neprozradila ilegální aktivitu svých majitelů.⁵⁸

Od října 1939 újezdští obyvatelé dostávali lístky na potraviny. Jedna osoba měla nárok na 40 dkg cukru, 94 dkg mouky, 21 dkg tuku, 15 dkg rýže nebo krupice, 2 kg chleba, 0,5 kg

⁵⁵ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný, Pohraniční průkazy, listopad 1938.

⁵⁶ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, s. 68.

⁵⁷ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Babylon, inv. č. 33, sign. K27, Kronika obce Babylon 1928 – 1984, S. 58.

⁵⁸ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, s. 67.

masa, 1 vejce týdně. Jednou za čtrnáct dní měl obyvatel vesnice nárok na 4 dkg kávy nebo 0,5 dkg čaje. Denně bylo k dispozici člověku 0,25 l mléka.⁵⁹

Potravinové lístky nejprve vydávali starostové obcí, ale po několika měsících je vystřídali finanční dozorčí. V Újezdě funkci finančního dozorčího zastával až do roku 1945 Antonín Šleis.

V prosinci roku 1939 byly také zavedeny lístky na prádlo a oděv. Například na jeden oblek bylo potřeba 60 lístků, na jeden pár ponožek 5 lístků, na rukavice 7 lístků, na košili 20 lístků, na kalhoty také 20 lístků, na kabát 32 lístků.⁶⁰ Obuv se dala koupit jen na zvláštní povolení obecního úřadu. Ceny za zboží během roku 1940 prudce stoupaly. Na jaře se cena jedné košile pohybovala kolem 35 K, kdežto v prosinci se dala nejlevněji sehnat už za 65K.⁶¹

V roce 1940 celým Chodskem otřásla již zmiňovaná Smudkova aféra. Jako pomstu za Smudkův útěk zatkl gestapo v noci po jeho útěku kolem 150 obyvatel Domažlic a poslalo je do koncentračního tábora Flossenbürg. Na zatýkání byli připraveni i mnozí v Újezdě, ale k zatýkání ve vesnicích nedošlo.

V roce 1940 obdržel starosta obce Újezd rozkaz od policejního komisaře majora Segvenze, aby byl odstraněn místní pomník padlých. Ze sklepané sutě měla být nově vydlážděna obecní silnice. Starosta obce nechal sejmout pouze vršek pomníku, který byl uložen do země, a na místě zůstal jen podstavec se jmény padlých. Po válce byl pomník opět postaven na původní místo.

Na podzim roku 1941 byli gestapem zatčeni tři místní obyvatelé – *Matěj Vaněk*, *Miloslav Masopust* a *Jan Vebr*. Podnětem k zatčení byly údajně řeči mířené proti německé Říši, kterých se dopustili v místním hostinci. Miloslav Masopust byl odsouzen na deset měsíců vězení a Jan Vebr dostal trest dvanáct měsíců vězení. Oba byli vězněni v Drážďanech a později v Budyšíně. Jan Vebr během věznění pracoval v továrně na výrobu granátů. Poslední ze zatčených byl Matěj Vaněk; ten byl odsouzen k deseti měsícům věznění.⁶²

Po spáchání atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha v roce 1942 byla i obec Újezd důsledně kontrolována německými vojáky. Každý obyvatel vesnice musel předložit osobní doklady. Příslušníci SS prohlíželi domy, půdy, stodoly. Osoba bez dokladů by byla zastřelena, takový případ ale v obci nenastal.

⁵⁹ Tamtéž, s. 68.

⁶⁰ Tamtéž, s. 69.

⁶¹ Tamtéž, s. 69.

⁶² Tamtéž, s. 75.

Pro obec Újezd byl nejtěžší rok 1943. Újezd byl po celou dobu války jednou z nejnespolehlivějších obcí, co se dodávek týče, pro německé hospodářství. V dodávkách obilí byl Újezd na předposledním místě ze všech vesnic na okrese, proto 12. ledna 1943 přijel do obce obilní inspektor Friedl.⁶³ Dva obyvatelé obce byli odsouzeni k vězení a jejich majetek byl zabaven z důvodu zatajování obilí. Jan Votruba byl obviněn ze zatajení 200 kg obilí, odsouzen byl k osmnácti měsícům vězení a jeho majetek byl zabaven. Josef Vávřík byl odsouzen za 480 kg skrytého žita k patnácti měsícům vězení a i jemu byl zabaven veškerý majetek, jak dokládá spis z 21. dubna 1943.⁶⁴

Toto byl jen předstupeň dalšího zatýkání a věznění. V prosinci roku 1943 byl odsouzen mlynář Svačina z Havlovic k trestu smrti za nelegální mletí obilí a 32 obyvatel Újezdu bylo odsouzeno k trestu vězení. Soudní řízení se konalo v Praze na Pankráci. K největšímu trestu byl odsouzen Jan Vaněk za 667 kg utajovaného obilí.⁶⁵

Na černé listině zatčených lidí se nacházel i Matěj Sladký, otec mé babičky.

„Matěj Sladký, č. p. 7 – za 135 kg obilí (z toho 100 kg ječmene, ke kterému se vůbec nepřiznal), čtyři měsíce vězení (Pankrác, Linec, Vídeň, Štýrský Hradec). Vězné: 2 400 K.“⁶⁶

Do obce přijížděly i kontroly na dodávku mléka a másla, i v tomto případě museli obyvatelé vesnice platit velké pokuty za špatnou dodávku. Matěj Sladký musel podle újezdské kroniky uhradit pokutu ve výši 2 000 K.⁶⁷

Od roku 1944 se velmi často objevovaly perutě bombardérů spojeneckých mocností, které bombardovaly německá průmyslová centra. Když byla bombardována místa v sousedním Bavorsku, pociťovaly otřesy i újezdští obyvatelé. Při bombardování Norimberku se v Újezdu třásla okna a chvěly dveře. Často se stávalo, že z nebe padaly staniolové nitky rušící rádiové vlny, které děti sbíraly a roku 1944 si jimi zdobily stromečky o Vánocích.⁶⁸

Od zimy 1944 se také nevyučovalo ve školách, děti dostávaly pouze týdenní domácí úkoly, neboť prostory obecné školy začaly sloužit jako ubytování pro německé uprchlíky. První němečtí uprchlíci z Pruska byli v Újezdu ubytováni od 26. února 1945. Jejich počet

⁶³Tamtéž, s. 79.

⁶⁴ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný, trestní protokol 21. 4. 1943.

⁶⁵ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, s. 82.

⁶⁶ Tamtéž, s. 83.

⁶⁷ Tamtéž, s. 85.

⁶⁸ Tamtéž, s. 88.

byl 54. Do prázdných školních tříd se na zem položila pouze sláma, na které spali. Dalších 105 uprchlíků bylo přiděleno do Újezdu 1. března 1945.⁶⁹

Stravování a zásobování německých uprchlíků hradily po dobu jejich pobytu německé podpůrné spolky. Němci s ubytováním nebyli spokojeni, a proto většina z nich odjížděla ke svým příbuzným do Bavorska. Do obce týdně chodily německé kontroly, aby zjistily, jak se s uprchlíky zachází. Požadovaly zřízení dřevěných kavalců, aby nemuseli uprchlíci spát na zemi, ale tomuto požadavku nebylo vyhověno.

Od dubna roku 1945 byla v Újezdu slyšet dělostřelba blížící se západní fronty. Dne 20. dubna přepadli rychloletci německé vojenské pozice u Dobré Vody, která je od Újezdu vzdálena necelé tři kilometry. Toho dne byli újezdští obyvatelé poprvé skryti ve sklepích a v sadech si pro případ bojů kopali hluboké kryty.⁷⁰

Koncem dubna procházelo Újezdem mnoho lidí poznamenaných válkou. Tyto tzv. pochody smrti dorazily do mnoha chodských vesnic. Jednalo se o běžence přechající z Německa před postupující frontou. Pohled na tyto lidi vyvolával v obyvatelích chodských vesnic zděšení a soucit. Zajatci během pochodu nedostávali žádné jídlo, podle výpovědi paní Sládkové jedli jen trávu a kopřivy, které trhali kolem plotů. Místní obyvatelé jim přes nelibost německých vojáků poskytli pomoc a potřebnou stravu. Několik lidí při těchto pochodech zemřelo. Na trhanovském hřbitově byl vykopán hrob, kam byla ukládána mrtvá těla. Dojemný příběh o záchraně čtyř ruských vězenkyň uvádím v kapitole s pamětníky.

Z dochovaných záznamů lze vyčíst, že nejvíce uprchlíků v Újezdu bylo ubytováno v sále u Jana Chmelíka. Jednalo se o 35 Rusů.⁷¹ Na pomoci se podílela většina místních rodin. Pro názornost uvádím některá jména zaznamenaná v kronice obce.

M. Masopust, čp. 3. - 23 zajatců po 14 dní se stravou

J. Vebr, čp. 4. - 10 zajatců po 12 dní se stravou

J. Vaněk, čp. 5. - 14 zajatců po 14 dní se stravou

J. Váchal, čp. 28. - 4 Ukrajinky

*S. Vebr, čp. 69. - 6 Poláků, 10 dní ...*⁷²

⁶⁹ Tamtéž, s. 88.

⁷⁰ Tamtéž, s. 89.

⁷¹ Tamtéž, s. 90.

⁷² Tamtéž, s. 90.

Kolem 25. dubna 1945 přijela do obce početná skupina příslušníků SS, která se usadila ve statcích a v několika domech. Až po odstřelování Hrádku americkými vojáky skupina německých SSmanů Újezd opustila. Při tomto ostřelování byl poškozen Kozinův pomník; znovu opraven až v roce 1947. Pomník byl poničen již v roce 1943 mládežnickou skupinou Hitlerjugend, jež z rukou Jana Sladkého Koziny strhla těžký měděný čakan.⁷³

⁷³ Tamtéž, s. 80.

8.1. Virgil Paul Kirkham

Obec Újezd v závěru války poznamenala tragická nehoda amerického stíhacího letounu s pilotem Virgilem P. Kirkhamem. Újezdský kronikář poznamenal:

„30. dubna o polednách napadli američtí hloubkaři pozice slabých Němců v Trhanově na železniční stanici. Jeden letec byl střelou zraněn, ztratil sílu své letadlo ovládnout, narazil na stromy v Zadní hoře pod Hrádkem a havaroval. Letadlo svou silou přeráželo lesní stromy v délce asi 100 m, v šíři 8 m a roztrátilo se. Výbuchem uletěl motor a daleko od místa smrti rozletěly se úlomky letadla. Letec v něm na uhel uhořel. Lidé hned k letadlu spěchali, nosili si úlomky domů. Trosek letadla bylo dvě velké haldy, z nichž mnoho později lidmi na památku rozebráno.“⁷⁴

Američtí váleční reportéři celou situaci popsali odlišným pohledem. Podle nich nadporučík amerického letectva Virgil Paul Kirkham nalétával směrem od Chodova a na nedaleké trhanovské železniční zastávce zlikvidoval flaku (tj. Flugabwehrkanone – protiletadlový kanón).

„Po obrátce začal znovu nalétávat na kolonu aut. Touto manipulací se letadlu snížila výška, letadlo při náletu zachytilo levým křídlem za jednu z mohutných lip aleje, provedlo ve vzduchu smyčku a dopadlo pod horou Hrádek, kde se vzňalo, a pilot uhořel. Sestřelení bylo vyloučeno a byla potvrzena nešťastná náhoda zaviněná ztrátou výšky letadla,“ informoval v deníku válečný reportér George Gwinn, příslušník bojové jednotky III. Americké armády.“⁷⁵

Dodnes dochovaná prostřelená pancéřová deska, která má za úkol chránit pilota proti palbě zezadu, by mohla dokazovat, že mladý americký pilot byl v době útoku sestřelen německými vojáky. Výsledkem šetření však zůstává, že letoun havaroval z důvodu zachycení křídla o jednu lípu v aleji. Otvor vznikl až v poválečných letech.⁷⁶

Virgil Paul Kirkham se narodil 27. listopadu 1924. V březnu 1943 se přihlásil do vojenské služby. Po absolvování základního výcviku na letounu PT-17 Stearman následoval přeškolovací výcvik na typ letounu P-47D Thunderbolt. Stal se členem významné 362. stíhací

⁷⁴ Tamtéž, s. 91.

⁷⁵ Domažlický deník, [cit. 23. 1. 2017]. Dostupné z: http://domazlicky.denik.cz/kultura_region/pilot-zahynul-nad-vsi20090127.html

⁷⁶ DRBAL M., KOHOUT R., DRBAL J., DRBAL Z.: *Vojenské střípky kraje pod Čerchovem*, Praha: Vydavatelství powerprint, 2012, s. 45.

skupiny, která vznikla v únoru 1943. Prvního úspěchu dosáhl 8. dubna 1945, kdy v leteckém souboji poškodil německý stíhací letoun Messerschmitt Bf-109.⁷⁷

V den své smrti startoval ze základny nedaleko Frankfurtu jako velitel formace ve stíhačce P-47 Thunderbolt výrobního čísla 44-89700. V. P. Kirkham byl posledním americkým stíhacím letcem, který zemřel v boji na území okupovaných Čech a posledním americkým pilotem na evropském bojišti, který zahynul během druhé světové války.⁷⁸

Paulův bratr, Marion Kirkham se po roce 1990 několikrát vrátil na místo, kde zemřel jeho bratr. V roce 2015 přijel triadevadesátiletý veterán uctít památku svého bratra, neboť každoročně se u jeho pomníčku pořádá pietní akce za přítomnosti paní Věry Sládkové z Trhanova, která od konce války o pomníček pečovala.

8.2. Poslední dny války v Újezdu

„Čtvrtého května v ranním slunci na vysoké triangulační věži na Hrádku byla zavěšena státní vlajka československá. Učinila to dcera tamního hostinského Cecilie Bauerová. V Domažlicích tato vlajka vzbudila velké nadšení a byla mnohými pozorována dalekohledem. Byla to první vztyčená vlajka v našem kraji po dlouhé šestileté době německého útisku.“⁷⁹

Ještě čtvrtého května odpoledne byl v Újezdě zadržen německý voják, který obcí procházel. Josef Krynes, jeden z členů partyzánské skupiny Niva, vojáka odzbrojil a vydal jej Američanům, kteří v té době operovali již v Chodově. Po navázání styků s Američany obdrželi od nich újezdští muži ruční granáty a náboje. Osvobození obce Újezd proběhlo bez amerických jednotek, protože zde nehrozil německý odpor. Na dodržování pořádku v obci dohlíželi členové odbojové skupiny Niva. Američtí vojáci přišli do vsi až 13. května a místní obyvatelé jim uspořádali slavnost v hostinci u Kozinů.

5. květen

Ráno bylo tiché!

Nebe šedavé! K poledni se trochu rozpršelo. Hoši z Nivy asi v osm hodin vyvěsili první státní vlajku československou na věži místní kaple. Její barvy naplnily oči všech – každý ji láskou a srdcem pohladil. Nastalo živo. Kolem šestnácté hodiny ozvala se střelba na Hadrovci –

⁷⁷ Tamtéž, s. 25.

⁷⁸ Bratři ve válce, Virgil Paul Kirkham a Marion Kirkham, [cit. 23. 1. 2017]. Dostupné z: <http://old.plzen1945.cz/veterani/bratri.html>

⁷⁹ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977, s. 92.

*zněla střelba v německých vesnicích za Dražinovem – je slyšet rachot aut a tanků – americká armáda pochoduje Chodskem – soustřeďuje se v Domažlicích – Je svoboda – svoboda – svoboda!*⁸⁰

Obyvatelé Újezdu se devátého května neradovali jen z osvobození Prahy sovětskou armádou, ale také ze založení revolučního Místního národního výboru, do jehož čela byl zvolen Václav Šanda.

8.3. Účastníci odboje v Újezdu

Německá krutost konaná na lidech československého národa dovedla značnou část českého obyvatelstva do tajného vnitřního odboje, k útěku za hranice nebo do podzemní práce uvnitř Protektorátu. Krátce po vypuknutí druhé světové války se začal formovat domácí i zahraniční odboj. Obě tyto formy s sebou přinášely značná rizika.

V lednu 1940 byl německým gestapem zatčen rodák z Újezdu Jan Sladký, který působil v podzemním dělnickém hnutí v rámci Národního hnutí pracující mládeže. Byl obviněn z velezrady a zbytek války prožil v německých věznicích.

*„Rozsudek zněl 7 let Zuchthausu a 7 a půl roku ztráta občanských práv. Pak zpět do Ebrach a tam obdržel jsem číslo 17/41. Nic příjemného, ani radostného. Těžká práce, málo jídla, nechybí nadávky, ani facek ba ani rána pažbou pušky. Ale byly i chvíle dobré. Ty určovány byly úspěchy spojenců, které byly dosaženy na frontě.“*⁸¹

Jan Sladký byl s dalšími vězni osvobozen 23. 4. 1945 americkou armádou.

V roce 1941 byl rodák z Újezdu Josef Krynes povolán pracovním úřadem na nucené práce do Říše. Musel začít pracovat u firmy v Norimberku, která dodávala potraviny do zajateckého tábora sovětských důstojníků. Krynes v zajateckých táborech navázal kontakt se sovětskými důstojníky a po několika týdnech se mu několik z nich podařilo osvobodit. Jednoho z důstojníků Borise Rybakova z Leningradu vedl v roce 1943 přes Újezd. Pod změněnými jmény jeli vlakem na východ. V Litvě byl Krynes zadržen gestapem pro podezření ze špionáže a poté pobyl půl roku v koncentračním táboře v Brötzu. Na žádost zaměstnavatele byl přeložen zpět do Norimberku, kde pod dohledem policie pracoval ve výrobě. Po útěku v lednu 1945 začal v Újezdu připravovat partyzánskou skupinu. Josef Krynes převedl celkem pět sovětských důstojníků do jejich sběrného tábora v Bialystoku.⁸²

⁸⁰Tamtéž, s. 93.

⁸¹Tamtéž, s. 73.

⁸²Tamtéž, s. 76.

K dalším podzemním pracovníkům patří Jiří Vebr, který se narodil v prosinci 1915. Během války byl ve spojení s revolučním Národním výborem. V roce 1943 byl zatčen a koncem války musel absolvovat pochod smrti.

Ve spojení s podzemní skupinou v Draženově byl i Jan Krynes, rovněž zatčený v roce 1943. Krynesova rodina musela podstoupit výslechy gestapa v Klatovech. Jan Krynes byl vězněn v malé terezínské pevnosti a později v německých věznicích.

Dalším odbojářem pocházejícím z Újezdu byl Martin Vebr, který byl zaměstnán v Praze. Zde vstoupil do podzemní dělnické činnosti a za svoji protiněmeckou činnost byl pronásledován pražským německým gestapem, proto raději v roce 1939 uprchl do zahraničí. Přes Polsko se dostal do Sovětského svazu, kde zemřel v bojích proti Němcům v okolí Kyjeva. Byl to jediný zástupce újezdské mládeže v zahraničním odboji.⁸³ S Martinem Vebrem úzce spolupracoval Václav Šanda, který se podílel na ilegálních letákových akcích. Často byl sledován německými důstojníky, ale zatčen nikdy nebyl. V roce 1945 se stal prvním předsedou národního výboru v Újezdu.

Navazování kontaktů s blížící se spojeneckou armádou zajišťovali členové odbojové skupiny Niva, kterou v Újezdu organizoval koncem války již zmiňovaný Josef Krynes. Dalšími členy místní odbojové skupiny byli *Antonín Vebr, Josef Selnar, Martin Sladký, Jan Krynes, Josef Koukol, Jan Koukol, Jan Tomaier a Jan Šink*.⁸⁴ Členové Nivy měli v obci zajistit dohled nad německými uprchlíky a zabezpečit okolí proti možným německým přeпадům.

8.4. Hospodářství obce Újezd během 2. světové války

Válka se projevila negativně na hospodářství obce Újezd. Tato fakta lze doložit na konkrétních číslech uváděných v již zmiňovaném zdroji, tj. kronice obce.

Vlastníci dobytka museli měsíčně odvádět 30 – 40 q živé váhy. Pokles chovu dobytka je patrný například u rolníka Jana Konopa, který v době před druhou světovou válkou vlastnil osmnáct kusů dobytka, a koncem války pouhých šest kusů. Početní stav dobytka za války v obci Újezd poklesl o 75 %.⁸⁵

⁸³Tamtéž, s. 71.

⁸⁴Tamtéž, s. 92.

⁸⁵Tamtéž, s. 86.

Dopadla-li kontrola nenahlášená zvířata v obci, platily se vysoké pokuty. Pro vykreslení uvádím příklad Jana Votruby, který za nepřihlášeného vepře zaplatil pokutu 2 000 K, za nepřihlášené husy 3 000 K a za kachny 500 K.⁸⁶

V září 1944 si trestní komise ministerstva zemědělství předvolala šest starostů obcí, mezi nimiž byl i újezdský starosta. Všichni byli odsouzeni k 14 dnům vězení za tříměsíční prodlevu v dodávce masa. Zásluhou koutského starosty byl trest vězení zrušen.

8.5. Rozpočty obce Újezd v letech 1938 – 1945

1938 řádná potřeba 125 588 K
řádná úhrada 121 396 K
schodek rozpočtu 4 192 K⁸⁷

1939 řádná potřeba 93 276 K
řádná úhrada 83 655 K
schodek rozpočtu 9 621 K⁸⁸

1940 řádná potřeba 81 370 K
řádná úhrada 74 170 K
schodek rozpočtu 7 200 K⁸⁹

1941 řádná potřeba 154 270 K
řádná potřeba 147 080 K
schodek rozpočtu 7 190 K⁹⁰

1942 řádná potřeba 163 145 K
řádná úhrada 155 964 K
schodek rozpočtu 7 451 K⁹¹

⁸⁶Tamtéž, s. 86.

⁸⁷Tamtéž, s. 65.

⁸⁸Tamtéž, s. 69.

⁸⁹Tamtéž, s. 73.

⁹⁰Tamtéž, s. 77.

⁹¹Tamtéž, s. 78.

1943 řádná potřeba 260 430 K
řádná úhrada 254 487 K
schodek rozpočtu 5 943 K⁹²

1944 řádná potřeba 239 700 K
řádná úhrada 239 700 K
schodek rozpočtu 0 K⁹³

1945 řádná potřeba 305 881 K
řádná úhrada 305 881 K
schodek 0 K⁹⁴

Rozpočtové schodky byly za stanovené roky uhrazeny mimorozpočtovými příjmy.

Odměny za obecní služby

V roce 1940 se starostovi obce zvýšil paušál za úklid obce a světlo na 600 K ročně, o rok dříve pobíral 350 K ročně.⁹⁵

V roce 1941 za službu ponocného pobíral příslušný člověk v obci 1 780 K ročně. Funkci zvoníka vykonával Josef Šporel, který ročně obdržel odměnu 500 K a 2 m³ dříví.

František Kohel zastával funkci hajného v oblasti pod Hrádkem, za což si vydělal 4 650 K ročně a 8 m³ dříví.⁹⁶

Následující rok se odměny za vykonávané služby zvýšily. František Kohel obdržel za službu hajného 4 800 K a 12m³ dříví. Ponocný získal ročně 1 800 K a 1m³ dříví.⁹⁷

8.6. Duchovní život v Újezdu

Vesnice Újezd patřila k farnosti Trhanov. Podmínky pro konání náboženských obřadů během války se podle pana Vebra v obci nezměnily. Mše se konaly každou neděli a slovo Boží bylo v kostele hlásáno česky českým duchovním. Újezdští obyvatelé docházeli do kostela do Trhanova, a proto se museli hlásit na německé celnici.

⁹²Tamtéž, s. 85.

⁹³Tamtéž, s. 87.

⁹⁴Tamtéž, s. 98.

⁹⁵Tamtéž, s. 73.

⁹⁶Tamtéž, s. 77.

⁹⁷Tamtéž, s. 78.

V obavách z nově vzniklých poměrů podal 22. listopadu 1938 trhanovský farář Jakub Waldmann žádost o propuštění z Trhanova. Následující den byl na jeho místo ustanoven nový administrátor Jaroslav Stanček, který zde působil až do konce války.

Po celý rok 1939 byl plat duchovních v okupovaných obcích zastaven. Během tohoto roku podporovali trhanovského administrátora místní obyvatelé. Zajišťovali mu potraviny a potřebné peníze sbírali po okolních vesnicích. Od počátku roku 1940 začal farnost Trhanov spravovat biskupský finanční úřad v Řezně. Od tohoto roku dostávali duchovní za vykonané služby měsíční plat. Jaroslav Stanček nejdříve pobíral 78 RM, později byl jeho plat navýšen na 108 RM.⁹⁸

Během války byly z kostela v Trhanově odvezeny dva ze tří zvonů – zvon sv. Václav, vážící 218 kg, a zvon sv. Maria, jehož váha byla 54 kg.⁹⁹

8.7. Česká obecná škola Újezd

Protektorátní školství zprvu přejímalo model školství bývalé Československé republiky. Zřizovatelem školy mohl být *stát, orgány místní samosprávy, soukromý subjekt či církev*.¹⁰⁰ Tento systém školství zohledňoval právo menšin vzdělávat se ve svém jazyce – polské, maďarské, židovské, slovenské školy. V průběhu trvání Protektorátu došlo k omezení národnostního principu a po nástupu Emanuela Moravce do úřadu ministra školství v roce 1942 se školství začalo dělit na dvě základní větve – českou a německou.¹⁰¹

Obecná škola v Újezdu i přes náročné válečné události nepřerušila svůj provoz. Do dubna roku 1941 byl řídícím učitelem na této škole Jan Štengl, poté na uvolněné místo nastoupil Jakub Cvačka.

Rok 1938 – 1939

V tomto školním roce bylo na škole v Újezdu zapsáno celkem 56 žáků.¹⁰² Po záboru Chodska se z okupovaného území vrátilo mnoho učitelů, kteří se ocitli bez místa. Do Újezdu byla přijata učitelka Marie Knopfová, jež dříve vyučovala na škole ve Starém Postřekově.

⁹⁸ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Farní úřad Trhanov, neinventarizovaný, Kronika fary 1851 – 1948, nečísl.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ ŠPRINGL, J.: Školství za Protektorátu, [cit. 11. 2. 2017]. Dostupné z: http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=91

¹⁰¹ Tamtéž, [cit. 11. 2. 2017].

¹⁰² SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Obecná (národní) škola: inv. č. 169., Kronika obecné školy 1892 – 1940, nečísl.

Během tohoto školního roku byla škola přiřčena k měšťanské škole v Domažlicích, do které žáci po ukončení páté třídy přecházeli prakticky bez omezení. Ti, kteří se rozhodli pro studium na gymnáziu v Domažlicích, museli skládat přijímací zkoušky. Od roku 1941 se systém školství změnil a do měšťanské školy museli být žáci vybíráni také na základě prospěchu a přijímacích zkoušek. Žáci, kteří se na měšťanskou školu nedostali, pokračovali ve své povinné školní docházce na škole obecné do osmého ročníku.

Od 1. května 1939 byl ustanoven nový školní inspektor na Domažlicku - Václav Vydra - který byl ale během válečných let vystřídán několika dalšími inspektory (Karel Hlava, Miloslav Kaše, František Kubálek).

Rok 1939 – 1940

Počátek tohoto roku se nesl ve znamení oslav z důvodu postupu německých vojsk do Varšavy. Z nařízení vládní policie musely být ve škole vyvěšeny říšské a protektorátní prapory. V den vstupu německého vojska do Čech se žáci shromáždili ve třídě, kde jim byl přečten určený proslov a vyhláška v prokazování úcty k symbolům Německé říše.

Ve dnech 30. – 31. března roku 1940 se řídící učitel Jan Štengl musel zapojit jako státní zaměstnanec do pátrání po Janu Smudkovi. Byl přítomný u razie v obci, která skončila neúspěchem.

Na závěr školního roku v červnu 1940 vyšlo v platnost nové nařízení, dle kterého měly být odstraněny všechny mapy, odznaky, nápisy připomínající ČSR.

Školní rok byl ukončen 28. června 1940. Během tohoto roku na škole zapsáno celkem 51 žáků - v I. třídě 26, ve druhé 25.¹⁰³

Školní rok 1940 – 1941

Na počátku nového školního roku bylo na škole zapsáno 44 žáků. V I. třídě byl počet žáků 22 a stejný počet žáků byl zapsán i do II. třídy.¹⁰⁴

Výuka probíhala bez knih, neboť používání starých učebnic bylo zakázáno. Žáci četli během výuky knihy, např. Babičku, Broučky či Robinsona. Od pololetí tohoto školního roku bylo zavedeno povinné vyučování němčině. Toto nařízení se vztahovalo na žáky od

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Základní devítiletá škola, neinventarizovaný, Kronika školy 1940 – 1969, s. 3.

3. postupového ročníku a časový rozsah vyučování byl tři hodiny týdně.¹⁰⁵ K dalším nařízením patřilo opatřit si dvojjazyčná razítka a označit školy dvojjazyčným nápisem. Obrazy Masaryka musely být odevzdány ke zničení. Dále bylo nařízeno odstranit z knihoven francouzskou a anglickou beletrii.

Do 1. dubna 1941 byl řídicím učitelem v Újezdě již zmíněný Jan Štengl. Působil zde téměř 11 let. Poté byl na vlastní žádost přeložen do trvalé výslužby. Profesi učitele vykonával od roku 1908 na několika školách na území Domažlicka (Pasečnice, Starý Postřekov, Nový Postřekov, Luženice, Újezd). Od 1. července 1941 funkci řídicího učitele zastával Jakub Cvačka.

Školní rok 1941 – 1942

V srpnu 1941 byla nařízena nová úprava obecních a měšťanských škol. Školy, jejichž počet žáků byl vyšší než 50, se staly školami vícetřídními. Na školu v Újezdu bylo zapsáno 39 žáků, proto byla zřízena jednotřídní škola.¹⁰⁶

V důsledku tuhé zimy, kdy teploty klesaly k minus 30 °C, byly vánoční prázdniny prodlouženy z důvodu nedostatku topiva až do 3. března 1942. Od 18. ledna se žactvo shromažďovalo ve škole jednou týdně a dostávalo týdenní domácí úkoly. Ukončení pololetí připadlo na 28. února.

Od druhého pololetí školního roku 1941 – 1942 bylo nařízeno učit se německému jazyku od 1. postupové třídy. V 1. a 2. postupové třídě se jednalo o čtyři hodiny týdně, žáci třetího až pátého postupového ročníku se učili německému jazyku sedm hodin týdně a v 6. - 8. postupovém ročníku se počet hodin snížil na 6 hodin týdně.¹⁰⁷

V učebnách platil zákaz vyvěšovat náboženské obrazy. Řídicí učitel Jakub Cvačka tento zákaz nerespektoval a zavedl na škole povinnou modlitbu před začátkem vyučování a i po skončení výuky. Hodiny náboženství měly být zrušeny a nahrazeny vyučováním německého jazyka. I přes toto nařízení se na škole v Újezdu náboženství učilo beze změny, tzn. 2 + 2 hodiny.¹⁰⁸ Z důvodu přeškolení učitelstva bylo zastaveno vyučování dějepisu.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 4.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 5.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 6.

Školní rok byl ukončen 10. července se 34 žáky. Ve školním roce odešli ze školy dva žáci, kteří se přestěhovali. Školní docházka v tomto školním roce byla 98,66 % a zameškaných omluvených půldní bylo 1,34 %.¹⁰⁹

Školní rok 1942 – 1943

Počátek školního roku připadl na 2. září. Do školy docházelo celkem 35 žáků, z toho 14 hochů, 21 dívek.¹¹⁰

Učitelský sbor tvořili tři učitelé. Řídícím učitelem byl Jakub Cvačka, Miroslava Freiová působila na škole jako učitelka domácích nauk a německému jazyku vyučoval Václav Sladký, který byl později vystřídán učitelem Janem Krynesem. Do školy také docházel trhanovský farář Jaroslav Stanček, vyučující římskokatolickému náboženství.

Školní rok byl zakončen 14. července. Ze školy byly propuštěny dvě žákyně a devět žáků neprospělo. Školní docházka byla i s ohledem na zimní nemoci uspokojivá – 96,80 %.¹¹¹

Během prázdnin byl ve škole zřízen zemědělský prázdninový útulek pro děti ve věku od tří do pěti let. Navštěvovalo jej 25 dětí, jejichž rodiče byli vytížení pracemi při žních.

Školní rok 1943 – 1944

Dne 3. září byl zahájen nový školní rok se 41 žáky – 18 hochů a 23 dívek.¹¹² V říjnu byla prováděna na všech školách Protektorátu válečná sbírka pro Německý červený kříž. Žáci újezdské školy odevzdali 164 K.¹¹³

Během povinné školní docházky navštěvovali žáci z Újezdu různé kulturní programy. V květnu tohoto školního roku se žáci zúčastnili divadelního představení Kytice od Karla Jaromíra Erbena a několika filmových představení, jejichž promítání zorganizovala Veřejná osvětová služba z Domažlic.

Školní rok byl zakončen 13. července. Znamku stupně šest ve školním roce neobdržel žádný žák. Školní docházka v tomto roce byla podobná jako v letech předchozích. Nezameškaných půldní 15 273 – 95,14 %, zameškaných omluvených půldní 781 – 4,86 %.¹¹⁴

¹⁰⁹Tamtéž, s. 7.

¹¹⁰Tamtéž, s. 8.

¹¹¹Tamtéž, s. 12.

¹¹²Tamtéž, s. 13.

¹¹³Tamtéž, s. 14.

¹¹⁴Tamtéž, s. 16.

Školní rok 1944 – 1945

Začátek nového školního roku připadl na 5. září. V tomto školním bylo na škole zapsáno 52 žáků, proto byla škola opět zřízena jako dvojtřídka. Do první třídy nastoupilo 30 žáků v poměru šestnáct dívek a čtrnáct chlapců. Druhou třídu navštěvovalo dvanáct dívek a deset chlapců.¹¹⁵

Z důvodu mrazivé zimy byly vánoční prázdniny prodlouženy do 21. ledna. Ani poté nezačalo pravidelné vyučování, žáci si docházeli pro úkoly jednou týdně. Školní prostory byly upraveny pro případ ubytování evakuovaných z východní části Říše.

Dne 26. února krátce po půlnoci musela obec poslat do Domažlic sedm povozů pro uprchlíky z Říše přidělené do zdejší obce. Jednalo se celkem o 54 osob, které byly ubytovány v obou školních třídách. Všichni uprchlíci byli z okolí Breslau (Vratislav). Další vlna uprchlíků byla do obce přidělena 1. března. Do obce dorazilo 105 nových osob, které byly ubytovány v hostinci u Chmelíků a v hostinci u Kozinů.¹¹⁶ Organizační záležitosti měl na starosti řídící učitel Jakub Cvačka, který jako jediný v obci částečně ovládal německý jazyk.

Po příchodu uprchlíků se zastavilo stanovení týdenních školních úkolů. Od 19. března vyučoval Jakub Cvačka v domácnostech děti 1. – 3. postupového ročníku alespoň dvě hodiny denně. S blížící se západní frontou bylo toto vyučování dětí také zastaveno.

K příležitosti oslav narozenin prezidenta republiky Edvarda Beneše 26. května byla škola v Újezdu opět otevřena. Žáci šestého, sedmého a osmého postupového ročníku, kteří neměli pátý nebo šestý stupeň známky, byli přeřazeni na Měšťanskou školu v Domažlicích. Do této měšťanské školy odešlo deset žáků.¹¹⁷

Školní rok byl ukončen 12. července a téhož dne žáci přispěli do sbírky na obnovu Klenčí, která vynesla 415 K.¹¹⁸

Po celou dobu války museli žáci zdejší školy vykonávat určité činnosti. Jednalo se o sklizeň brambor, sběr starého papíru, odstraňování plevelu, sběr léčivých bylin – ve školním roce 1941 – 1942 odevzdáno 30 kg bylin¹¹⁹, sběr pecek a kaštanů – ve školním roce 1942 –

¹¹⁵Tamtéž, s. 17.

¹¹⁶Tamtéž, s. 18 – 19.

¹¹⁷Tamtéž, s. 25.

¹¹⁸Tamtéž, s. 27.

¹¹⁹Tamtéž, s. 7.

1943 sebráno 3,7 kg pecek a 47 kg kaštanů¹²⁰, sběr šípku - ve školním roce 1943 - 1944 odevzdáno 16 kg šípku.¹²¹

¹²⁰ Tamtéž, s. 9.

¹²¹ Tamtéž, s. 13.

9. Postřekov v letech 1938 – 1945

Obec Postřekov leží v pohraniční části okresu Domažlice v podhůří Českého lesa. První písemná zmínka o obci Postřekov pochází z roku 1325 v privilegiu českého krále Jana Lucemburského.¹²²

Pod správu obce Postřekov patřila osada Nový Postřekov, která se po roce 1952 osamostatnila a dnes vystupuje na mapě pod názvem Díly. Své osudy s Postřekovem sdílela i německá vesnice Nuzarov, která v padesátých letech 20. století zanikla. V těsné blízkosti Postřekova se nachází obec Mlýnec, jež po roce 1945 splynula s Postřekovem.

Obec Postřekov patří mezi největší a nejlidnatější chodské obce. Při sčítání lidu v roce 1930 zde žilo 1 126 obyvatel. Podle záznamů ze statistického úřadu v obci pobývalo 17 občanů německé národnosti. Většina postřekovských obyvatel byla římskokatolického vyznání, čtyři občané se hlásili k evangelické církvi a šest obyvatel bylo bez vyznání.¹²³

Po podepsání Mnichovské dohody se na veřejnosti začaly objevovat zprávy, že Němci obsadí horní část Chodska. Situace byla napjatá. Na pomezí mezi Československem a Německem docházelo k ozbrojeným útokům na hlídkující československé oddíly. Dne 12. října 1938 byla na vlastní žádost do Říše včleněna obec Mlýnec. Obě od sebe půl kilometru vzdálené vesnice Postřekov a Mlýnec dělila hraniční závora, u které stáli němečtí vojáci v plné zbroji.

Zábor Postřekova se uskutečnil 24. listopadu 1938 v 9.00 hodin.¹²⁴ Hraniční závora byla zřízena na křižovatce Klenčí – Ždánov – Draženov. Do obce přijela obrněná vozidla plná německých vojáků. Místo očekávaného slavnostního přivítání na ně čekala prázdná návěs. Jen několik Němců ze zabraných německých vsí rozpačitě volalo „Heil Hitler!“ Starosta obce Šimon Knopf a dva členové rady očekávali příchod Němců v úřední místnosti. Po 9. hodině se dostavil německý důstojník, který starostovi obce oznámil, že obec je přičleněna k Německé říši.

Téhož dne převzal obecní správu nově jmenovaný německý komisař Wolfgang Kohout z Mlýnce. U obecního úřadu a školy byly vztyčeny vlajky s hákovým křížem. Jako platidlo byly zavedeny v zabraných obcích říšské marky v poměru 1 RM ku 10 K.¹²⁵

¹²²VOLFÍK, V., FRIŠ, F.: *Stručná historie vybraných oblastí obce Postřekova*, Postřekov: Obecní ú., 2004, s. 4.

¹²³*Historický lexikon obcí české republiky 1869 – 2005, I.*, Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 49.

¹²⁴VOLFÍK, V., FRIŠ, F.: *Stručná historie vybraných oblastí obce Postřekova*, Postřekov: Obecní ú., 2004, s. 8.

¹²⁵SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Babylon, inv. č. 33, sign. K27, Kronika obce Babylon 1928 – 1984, s. 58.

Politicky byla obec přiřčleněna do Źelezně Rudy – Markt Eisenstein. Toto politické zařazení Němcům nevyhovovalo, proto byly od 1. srpna 1940 všechny zabrané chodské obce přiděleny do okresu Lesní Mnichov – Waldmünchen, kde sídlil říšskoněmecký okresní správní úřad.¹²⁶

První noc po zabrání obce vypukl požár ve stodole zarytého Němce Leopolda Reinegera, který se rozšířil i na sousední stodolu. Tento požár měl být důkazem nenávisti Čechů vůči Němcům. Později se ukázalo, že požár založil sám Leopold Reineger, který byl za tento čin Němci odsouzen.

Po přiřčlenění obce k nacistickému Německu došlo k mnoha opatřením. Všechny české nápisy a označení byly nahrazeny německými nápisy. V bývalé prodejně ZKD byla zřizena tzv. Ausgabestelle, kde byly vydávány balíčky s potravinami a šatstvem. Aby se okupanti zavděčili místním obyvatelům, vydávali guláš ve zřizované pojízdné jídelně. Většina obyvatel tuto nabídku ignorovala a nepomohlo ani obecní vyvolávání rozhlasem - „na namesti gulas“. ¹²⁷

Na den 4. prosince 1938 byly vyhlášeny volby v okupovaném českém pohraničí. Volby řídila německá státní policie, která s ochotou voličům ukazovala, jaký kroužek mají zaškrtnout.¹²⁸ Těmto volbám předcházela nevídaná předvolební kampaň. Byly vylepovány plakáty, německá auta projížděla chodským územím a tlampače vyhlášovaly různá propagační hesla. Na rozdávaných letácích psané mizernou češtinou se psalo – „*Volba nastává, je ve vašich rukou, abyste se ukázali důstojně vysvobození Adolfem Hitlerem.*“¹²⁹

Postřekovský Gemeindeamt (obecní úřad) vyzýval občany ke klidnému průběhu voleb a žádal, aby se zejména ženy k volbám dostavily ve slavnostních krojích. Volební místnost byla zřizována v obecní škole. Hlasovací lístek měl dva kroužky, na jednom bylo „ja“, na druhém „nein“. Přes veškerou předvolební agitaci dopadly volby pro Němce neúspěchem. Devadesát osm procent obyvatel vyslovilo svůj nesouhlas. Poté, co byli vykázáni členové komise z řad občanů z volební místnosti, proběhlo druhé sečtení hlasů německými komisaři. Konečný výsledek voleb zněl, že 99 % voličů dalo svůj hlas ve prospěch Hitlera a tím byla obec definitivně přiřčleněna k Německé říši.¹³⁰

¹²⁶VOLFÍK, V., FRIŠ, F.: *Historie obce Postřekov 1325 – 2013*, Postřekov: Obecní úřad, 2013, s. 49.

¹²⁷ Tamtéž, s. 48.

¹²⁸ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Postřekov, Kronika obce 1923 - 1963, s. 152.

¹²⁹ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Babylon, inv. č. 33, sign. K27, Kronika obce Babylon 1928 – 1984, s. 59.

¹³⁰ SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Postřekov, Kronika obce 1923 - 1963, s. 153.

Od dubna 1939 začaly být v obci prováděny soupisy všech práceschopných obyvatel na nucené práce do Německa. Dvěma postřekovským mužům se práce v Německu stala osudnou. V srpnu 1943 byl při náletu na Norimberk zraněn Karel Bernard, který následkům zranění podlehl v nemocnici. Při výkonu nucených prací zemřel na konci války také Adam Záhoř, jenž byl zabit při náletu na město Ansbach.

V dubnu téhož roku dochází také ke změně starosty obce. Nacisté nebyli spokojeni s dosavadním starostou Šimonem Knopfem, a proto dosadili nového starostu Jana Vogeltanze. Obecní rada v čele se starostou sloužila pouze k tomu, aby tlumočila německá nařízení postřekovským občanům. Na nové vyhlášky byli obyvatelé Postřekova upozorňováni tajemníkem obce. Ten také prováděl sčítání zemědělské půdy, kontroloval plnění dodávek a vydával potravinové lístky. Funkci tajemníka ve vsi vykonával Jan März. Na své pracovní pozici byl kvůli nízkému finančnímu ohodnocení nespokojen, proto se rozhodl v červnu 1940 ukončit pracovní poměr.

„Jsem zaměstnán u obce Postřekova od 22. 2. 1938 bez jakékoliv dovolené a za mzdu snad nejmenší ve zdejším obvodu, bez ohledu na to, že obec Postřekov jest jedna z největších na okrese. Moje mzda od 24. 11. 1938, tj. od přičlenění k německé říši činí netto 1 460 RM, a to až do dnešního dne. Rozpočteno na průměrný měsíční netto příjem RM 77.“¹³¹

Na svolané obecní radě došlo záhy k navýšení platů obecních zaměstnanců. Janu Märzovi byla navýšena mzda na 150 RM, proto funkci tajemníka vykonával i v dalších letech. Starostovi obce byl stanoven měsíční plat na 180 RM a pokladník pobíral 130 RM. Do funkce ponocného byl v lednu 1940 jmenován František Martinec, který vystřídal Adama Jahna. Za tuto službu pobíral 50 říšských feniků za jednu noc (0,5 RM).¹³²

Počátkem roku 1939 odcházejí z Postřekova nacističtí četníci. Ti se usazují v nedaleké vsi Klenčí pod Čerchovem, kde byla zřízena četnická stanice. Příslušníci četnické stanice měli dohlížet na dodržování pořádku v okupovaných obcích. I přes vyhrožování a udělování pokut docházelo k překračování hranic do Protektorátu bez propustek, tajně se poslouchal zahraniční rozhlas nebo se načerno porážel dobytek. Nejvíce problémů měli postřekovští obyvatelé s četníkem, kterému přezdívali „Schöne Pepi“. K dalším neoblíbeným mužům patřil četník Kupka a vrchní strážmistr Valenta.

¹³¹SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Postřekov, neinventarizovaný, Protokol obecní rady, červen 1940.

¹³² Tamtéž.

„Dokud Hitler vyhrával, žilo se v Postřekově klidně. Plnily se dodávky, které se musely odevzdat. Lidé odjížděli do zaměstnání v Říši a zase přijížděli domů. Scházeli se na hyjtách a očekávali, kdy to všechno skončí.“¹³³

Relativně poklidnou atmosféru narušilo zatýkání v roce 1940. Jako první byl zatčen Josef Královec, který byl členem organizace Národní hnutí pracující mládeže. Byl vězněn v Plzni na Borech, kde byl utýrán k smrti, protože nevyzradil ani jednoho ze svých spolupracovníků. Zesilující napětí vyvrcholilo po útěku Jana Smudka. Německá policie pátrala v obcích kolem Domažlic a ani Postřekov nebyl ušetřen. Obec byla obsazena německým vojskem a pod vyhrůžkou vězení či zastřelení nikdo z obyvatel nesměl opustit dům. Tato skutečnost nahrávala německým obyvatelům Mlýnce, kteří začali sousední obyvatele Postřekova udávat německé policii.

Na seznamu zatčených se objevil Václav Kuželka z osady Nový Postřekov, který se vrátil z vězení v roce 1943. V červenci 1942 byl zatčen Adam Švajner pro své protinacistické přesvědčení a nezlomný odpor proti nacistům. Mezi dalšími zatčenými v roce 1943 byli Jakub Bílek, Jan Krutina a Karel Volfík. Poslední jmenovaný byl vězněn pro podezření, že ukrýval svého bratra Jiřího, jenž po celou dobu války působil v ilegální organizaci.

Ve vězení byl také od května 1944 Daniel Haas, jeden ze zakladatelů KSČ v Postřekově a veřejný odpůrce nacismu. Největší vlna zatýkání však teprve přišla. Dne 25. října 1944 uzavřeli příslušníci gestapa všechny příjezdové cesty do Postřekova a provedli hromadné zatýkání. Zatčeno bylo 30 postřekovských občanů. Polovina zatčených byla po výslechu propuštěna, druhá část byla odsouzena k pobytu do vězení (např. Antonín Tauer – hostinský, Antonín Psutka – řezník, Daniel Heindl – obuvník). Poslední zmiňovaný zemřel ve věznici ve Weidenu 15. března 1945.

Dne 9. září 1944 otrásla všemi postřekovskými obyvateli zpráva o zastřelení oblíbeného učitele Jana Čápa. Od roku 1937 působil na škole v Postřekově. Pro svůj ryze český charakter nebyl u Němců oblíben. Po okupaci Postřekova byl za vlastenecké smýšlení propuštěn ze služby. V roce 1944 byl mlýneckými občany udán německým úřadům a 9. září 1944 byl německým četníkem Valentou zatčen. Učitel Jan Čáp se pokusil o útěk, když se mu podařilo četníka Valentu srazit na zem. Valenta se brzy vzchopil a začal po Čápovi střílet. *Když pan učitel přeskakoval nízkou hradbu vedle Křešničků, byl sedmou ranou*

¹³³SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Postřekov, Kronika obce 1923 - 1963, s. 166.

*střelen do hlavy.*¹³⁴ Následující den v ranních hodinách podlehl následkům zranění v domažlické nemocnici.

9.1. Odboj v Postřekově

Touha pomoci zbědované republice od nacistického útlaku se objevila u mladých jedinců už na počátku srpna 1939. K cestě za hranice se jako první rozhodli bratři Karel a Jakub Kreuzové z osady Nový Postřekov. Dne 3. srpna tyto muže následovali Jiří Knopf a Vavřinec Strecker. Následující týden odešli další tři postřekovští muži – Josef Kapic, Josef Buršík a Štěpán Holl. Dne 20. srpna 1939 se útěk za hranice podařil Josefu Knopfovi a Pavlu Tauberovi.

Všem těmto mužům pomáhala při přechodu hranic do Polska Dorota Poštulková, rodinná příbuzná bratrů Knopfů, která bydlela v Ostravě – Heřmanicích. V Krakově se sešlo sedm postřekovských mužů. Bratři Kreuzové už v Polsku nebyli, odjeli přes Baltské moře do Francie. Kromě uvedených osob se k cestě za hranice rozhodli také Štěpán Lang a Jakub Kutenberg. Těmto mužům se však přechod za hranice nepodařil. Oba zmínění byli 8. září 1939 zadrženi pohraničními orgány Polska a předáni Němcům zpět do Čech. Po celou dobu války byli za tento přečin vězněni v koncentračním táboře.

O zahraničním odboji v Postřekově pojednává práce podrobněji na stránce 26.

9.2. Osvobození obce Postřekov

Koncem dubna ustoupila před americkými jednotkami přes Haltravský hřeben do osady Nový Postřekov (Díly) skupina německých vojáků a obsadila mlýn u Stroušků. Z tohoto důvodu v průběhu dne 30. dubna dopadlo na Díly několik amerických dělostřeleckých a minometných granátů.

Dne 1. května kolem 16. hodiny se na lesní cestě směřující na Díly objevilo přibližně 100 pěších amerických vojáků. V domě pana Mráze bylo zřízeno velitelství. Asi padesátičlenná hlídka amerických vojáků se z Nového Postřekova přesunula do Starého Postřekova, rovněž zasaženého americkým odstřelováním.

K vytoženému okamžiku osvobození došlo 2. května v 11 hodin dopoledne. Zasloužila se o to rota „A“ ze stavu 358. pěšího pluku, 90. pěší divize.¹³⁵ Američtí vojáci byli

¹³⁴ VOLFÍK, V., FRIŠ, F.: *Stručná historie vybraných oblastí obce Postřekova*, Postřekov: Obecní úřad, 2004, s. 8.

¹³⁵ DRBAL M., KOHOUT R., DRBAL J., DRBAL Z.: *Vojenské střípky kraje pod Čerchovem*, Praha: Vydavatelství powerprint, 2012, s. 74.

uvítání květinami a podle slovanského zvyku chlebem a solí. Při této příležitosti byl veliteli posádky předán chodský čakan, vyšíváný šáteček a chodský malovaný talíř. U pomníku padlých pak za místní občany promluvil Jan Volfík a další dva Rusové. Před osvobozením Postřekova se z pochodů smrti v obci poschovávalo mnoho ruských, polských, francouzských, anglických zajatců a politických vězňů z koncentračních táborů. Mezi uprchlíky bylo mnoho žen, které byly dříve nasazené na práci v Říši.

Po projevech a zazpívání si národní hymny odjela armádní hlídka Američanů do Klenčí. Průvod postřekovských obyvatel pokračoval až do sousední německé vesnice Mlýnec, kde byly strhány všechny německé nápisy. Nově zřízená pořádková služba, v jejímž čele stanul četnický strážmistr v. v. Jiří Ledvina, v této vesnici zatkla několik podezřelých občanů, již nesli vinu za zatýkání postřekovských obyvatel během okupace. Mezi zatčenými mlýneckými Němci byli – Václav Bäck, Josef Knödl a Sitzman, kteří byli odvedeni do domažlického vězení.

Dne 2. května v odpoledních hodinách po osvobození americkou armádou byl v hostinci u Bílků ustanoven první místní národní výbor. Z dochovaných zápisů je patrné, že předmětem schůzí místního národního výboru byla jednání o bezpečnostních opatřeních a o zajatcích a vězňích z koncentračních táborů, kteří se ve Starém a Novém Postřekově ukryvali. Maďaři a Němci byli ubytováni v sále v hostinci u zastávky. Slovanští váleční zajatci byli ubytováni ve školních prostorách, kde byl koncem války zřízen německý lazaret. Do předsednictva místního národního výboru byl zvolen Daniel Haas a místopředsedou se stal Jindřich Volfík.

Do posledního útočného postupu Američanů se zapojilo v den 5. května jedenáct postřekovských dobrovolníků, kteří došli s americkými vojáky až do Plzně. Na památku každý z dobrovolníků obdržel pušku a dohromady osobní automobil. Ten si však nemohli ponechat, protože nikdo z nich neuměl řídit.¹³⁶

9.3. Smrt u Otova

Po osvobození Postřekova americkou armádou byla z postřekovských mužů zřízena pořádková služba, jejímž úkolem bylo zajistit okolní německé vesnice a vyhledat ukryté zbraně. Dne 3. května příslušníci pořádkové služby přivedli z nedaleké obce Nový Kramolín anglické a francouzské válečné zajatce, kteří byli určeni na práce u jednoho z rolníků.

¹³⁶ REINIGEROVÁ, H.: *Z historie a současnosti chodské obce Postřekova*, Postřekov: Obecní úřad, 2000, s. 6.

Následující den obdržela pořádková služba rozkaz k prohledání obce Pařezov, kde u civilního obyvatelstva zadržela jen několik pušek. Skupina mužů se poté vydala k vesnici Otov, kde u zdejšího mlýna zabránila odvozu zásob německých potravin. Na zpáteční cestě do Pařezova začala skupinu šesti mladých mužů odstřelovat německá armádní jednotka SS z lesa Červený vrch. Dva příslušníci skupiny – Josef Řezníček a Jiří Kohout byli zraněni. Poté byli německou jednotkou zajati a mučeni ve škole v Otově. Zajaté kamarády se snažila osvobodit skupinka čtyř členů pořádkové služby, které se podařilo před střelbou uprchnout. Již večer 4. května byli u otovského mlýna Jakub Krutina, Václav Gibfried, Josef Beroušek a Václav Pacík příslušníky SS ubiti.

Po této události následoval přepad americké jednotky a ústup Němců. Všechny umučené muže pak postřekovští občané převezli do Postřekova a uložili do kaple. U jednoho z mužů – Jakuba Krutiny byl v košili nalezen zakrvácený lístek s nápisem:

„Šli jsme pro chlapce, zaskočili nás, zranili a dobili. S Bohem ženo, synu, otče a ostatní. Ať žije Československo a Sovětský svaz!“¹³⁷

Pohřeb umučených mužů se konal 8. května za účasti 2 500 lidí.¹³⁸ Rakve, přes které byla natažena státní vlajka, byly převezeny na klenečský hřbitov. Zástupci okresu Domažlice a arciděkan Antony pronesli nad společným hrobem umučených smuteční řeč. Za obec Postřekov se s postřekovskými muži rozloučil Jan Volfík, jehož procítěný projev umocnil smuteční chvíli.

9.4. Škola v Postřekově

Škola ve Starém Postřekově byla zřízena ve třicátých letech 19. století. Mimo osadu Nový Postřekov byla ke škole přičleněna i německá obec Mlýnec. V roce 1872 se tato obec odškolila od Starého Postřekova a zřídila si svoji vlastní školu. V roce 1893 si občané z Nového Postřekova také zažádali, aby v jejich obci byla zřízena samostatná škola. Tato žádost nebyla vyřízena kladně, ale byla zde zřízena zimní expozitura.

Do roku 1940 byla v Postřekově čtyřtřídní obecná škola. Funkci řídicího učitele zastával Jan Bozděch z Klenčí pod Čerchovem. V učitelském sboru dále působili Jan Čáp, Anna Tomková, Josef März a Anna Hájková, učitelka ručních prací.

Od června 1940 byla na příkaz německých úřadů zrušena jedna třída. Správou trojtřídní školy byl pověřen Josef März, neboť Jan Bozděch byl přeložen na školu v Klenčí.

¹³⁷SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Postřekov, Kronika obce 1923 – 1963, s. 176.

¹³⁸Tamtéž, s. 177.

Od 1. srpna téhož roku, kdy byly české obce přiděleny k okresu Lesní Mnichov, byly školy přiděleny k inspektorátu v Chamu.

Po záboru chodských vesnic v listopadu 1938 se nadále vyučovalo česky, ale do učebního plánu byla včleněna i výuka německého jazyka. Nejprve se jednalo o dvě hodiny němčiny za týden, později byl počet hodin navýšen na šest hodin týdně.¹³⁹ Ve školním roce 1941 - 1942 byly do školy v Postřekově poprvé dodány německé tiskopisy třídních knih a výkazů, ale jelikož k nim nebyly dodány žádné instrukce, zapisovalo se do nich nadále česky.

Znalost němčiny byla u žáků velmi mizerná, proto ve školním roce 1942 - 1943 přichází do školy kontrolor z Lesního Mnichova Kreisleiter Seidler, který zahájil germanizaci postřekovské školy. Dosavadní učitelé Jan Čáp a Jaroslava Reifová byli ze školy propuštěni a na jejich místa byly dosazeny učitelky oddané nacistickému Německu. Do Postřekova přišla Amalia Fischerová z Dobřan a U. Valentová z Klenčí. I přes velké úsilí nedosáhla germanizace na této škole příliš velkých úspěchů.

S blížícím se koncem války začala do obce přicházet řada uprchlíků a školní prostory začaly sloužit jako vojenský lazaret.

9.5. Duchovní život v Postřekově

Duchovní správou náležel Postřekov do Klenčí pod Čerchovem. Ve 20. a 30. letech 20. století sloužil v postřekovské kapli sv. Jakuba mše a vyučoval náboženství výměnkář Jakub Pittner. Farářem v Klenčí pod Čerchovem byl do roku 1938 František Vošta. Tohoto kněze vystřídal Antonín Pospíšil, jenž byl duchovním až do roku 1945. V tomto roce byl zatčen a na následky věznění zemřel. V posledních měsících války dojížděl do Postřekova poběžovický farář dr. Matheus Barfussler.

Na počátku 2. světové války byl odvezen k účelům zbrojařského průmyslu zvon z postřekovské kaple. Skupina místních občanů se jej chtěla pokusit ukrýt, ale záměr se nepodařilo realizovat. Nový zvon, vážící 107 kilogramů, byl do kaple v Postřekově přivezen v roce 1947 z První moravské zvonárny v Brně – Husovicích.¹⁴⁰

¹³⁹ Tamtéž, s. 162.

¹⁴⁰ REINIGEROVÁ, H.: *Z historie a současnosti chodské obce Postřekova*, Postřekov: Obecní úřad, 2000, s. 12.

9.6. Eva Erbenová

Tato spisovatelka židovského původu je s obcí Postřekov úzce spjata. Dodnes sama uvádí, že se v Postřekově podruhé narodila. V roce 2016 Postřekov opět navštívila a v Domažlicích uspořádala besedu, kde vyprávěla o svém osudu.

Eva Löwidt se narodila v bohaté židovské rodině v Děčíně. V roce 1941 byla s rodinou deportována do Terezína, kde vystupovala v dětské opeře Brundibár. V roce 1944 začaly hromadné transporty do Osvětimi. V Birkenau byla ve skupině s maminkou, která kopala protitankové zákopy.

Na sklonku války podstoupila pochod smrti, jehož trasa vedla přes Sasko, Bavorsko až na Sokolovsko. Při jedné ze zastávek v koncentračním táboře ve Svatavě jí před očima zemřela maminka. Ze Svatavy vyrazil ženský pochod v počtu 625 vězenkyň a u bývalého města Čistá jich v noci dvanáct umrzlo.¹⁴¹ Zde Evu Němci zapomněli v kupce sena, do kterého se zahrabala, a ráno, když se probudila, zjistila, že pochod vězenkyň je pryč. Na tomto místě jí pomohl polský uprchlík, který jí obstaral jídlo a pití. Na útěku pokračovala bez bot a v nuzných hadrech, až se dostala do Postřekova, kde se Evy ujala rodina Jahnova. Z obavy o svůj osud vystupovala v Postřekově pod jménem Eva Králová.

„Měla jsem rodinu strýce Jahna moc ráda. Vyprávěl mi, jak mě polomrtvou přivezl k sobě domů na žebřiňáku. Později jsem se dozvěděla, že mne u potoka našli laskaví postřekovští vesničané a s nasazením vlastních životů se mne ujali. V noci mne schovali do sklepa mezi pytle brambor a druhý den po setmění přijel strýc Jahn s žebřiňákem naloženým čerstvým jetelem. Zahrabal mě do něj a převezl do svého domu. Jeho ženy Ludmily jsem se ze začátku trochu bála, ale brzy jsem poznala, s jakou láskou se o mě stará. Nejvíce jsem se spřátelila s jejich dcerou Vlastou. Všichni mě přijali do rodiny jako vlastní.“¹⁴²

Po příjezdu amerických vojáků do vesnice mohla Eva opustit svoji skrýš, která se nacházela pod podlahou. Od té doby se zapojila do každodenního života postřekovských obyvatel. Chodila pracovat s rodinou na pole, pomáhala s domácími pracemi nebo trávila čas s místními dívkami. Ke konci léta roku 1945 „náhradní“ rodině odtajnila svoji totožnost a strýc Jahn ji nechal zapsat v Židovské obci v Praze do listiny zachráněných. Po odjezdu z Postřekova žila u tety v Heřmanově Městci.

¹⁴¹ Pochod smrti – Eva Erbenová, [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/clanky/clanek/154>

¹⁴² ERBENOVÁ, E., Životy Evy L., Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2013, s. 48

V srpnu 1948 odjela s manželem Peterem do Izraele, kde dodnes žije ve městě Aškelon. Dne 17. listopadu roku 2001 bylo Evě Erbenové uděleno čestné občanství obce Postřekov.

10. Práce s pamětníky

10.1. Rozhovor s pplk. Václavem Volfíkem ze dne 2. 3. 2017

Václav Volfík se narodil 19. září 1930. V roce 1944 odešel do učení do Bavorska. Od roku 1949 do roku 1952 studoval na vojenských školách v Mladé Boleslavi a v Hranicích na Moravě. Byl velitelem dělostřeleckého pluku v Klatovech, velel raketovému útvaru v Holýšově a v Lysé nad Labem. Od roku 1982 do roku 1989 pracoval na ministerstvu obrany v Praze. V hodnosti podplukovníka odešel v roce 1989 do důchodu a dodnes žije v obci Postřekov.

1) Jaký zážitek z doby 2. světové války Vám nejvíce utkvěl v paměti?

Zážitků bylo hodně. Pamatuju si, že se ve vesnici ukrývalo mnoho ruských zajatců. V rámci zřízené pořádkové služby jsem měl jít osudného dne s postřekovskými muži do Otova, ale nakonec jsem byl odvolán. Josef Řezníček s Kohoutem byli mučeni ve škole. Jejich těla byla téměř k nepoznání. Kohoutovi jsme museli podvazovat hlavu, aby se vůbec mohla dát do rakve.

Nejemotivnějším zážitkem byl pak pohřeb chlapců na hřbitově v rozbombardovaném Klenčí, to byl opravdu silný zážitek.

2) Jak válka ovlivnila Vaši rodinu?

Válka tady moc nebyla, pamatuji si, že otec byl vyslýchán kvůli tomu, že byl zakládajícím členem KSČ. Když jsem se vracel se sestrou ze školy, stálo před chalupou černé auto gestapa.

3) Ovlivnila 2. světová válka dostupnost potravin?

Potraviny byly na lístky. Lidé si ale ve vesnici snažili navzájem pomáhat. Pekaři tajně odsypávali mouku, aby bylo vždy něco navíc pro lidi. Sedláci si sami dělali máslo, ale museli určitou část úrody a výrobků odevzdávat.

4) Jaké zákazy a omezení se týkaly Vaší obce?

Byly to takové klasické zákazy - nesmělo se poslouchat rádio, musela se zatemňovat okna, nesměly se konat zábavy (pouze načerno).

Co se týká omezení? Z chlapů tady zbyli jen sedláci, kteří dřeli na statku, a do hospod se tolik nechodilo, protože pivo se dováželo z Německa. To byla taková břečka, že se to nedalo moc pít.

5) Konal se masopust?

Ne, masopustní průvod začal až po válce.

6) Jaké služby ve Vaší vesnici fungovaly?

Ve vesnici fungovalo hodně obchodů a hostinců. Nejvíce prosperovalo pekařství u Honzírů, které provozoval František Haas. Další pekařství vlastnil František Knopf. Pekařství společně s obchodem s potravinami provozoval František Kapic, kde se říkalo u Šípků.

Nejvíce jsem nakupoval u Mrázů, kde byly potraviny a smíšené zboží. Daly se zde sehnat lopatky, smetáky, mýdla...Vzpomínám si na nápis nad dveřmi, který zněl takto: *Na dluh nedáváme, hádka z toho vzniká, ztratíme nejen zboží, ale i zákazníka.*

V Postřekově bylo sedm hostinců. U Ublů byla hospoda i obchod. Dováželo se tam pivo z Brodu. Další hostinec byl u Chatliců, u Bílků, u Hadamů, u Chaloupeků, u Kráčků a Josef Frei provozoval hotel U Nádraží.

Řeznictví provozovali Josef Psutka – u Langusů, Maxa Psutková – u Chaloupeků a Jiří Grössel – u Chatliců. Poslední zmiňovaný byl zabit z důvodu ukrývání velkého množství masa.

Ve vesnici také fungovalo holičství, truhlářství a dvě trafiky. Na opravu obuvi se specializoval Daniel Heindl, který byl vězněn ve Weidenu, a tam zemřel.

7) Šířila se po vesnici protinacistická propaganda?

Byl náznak. Jednou kamarád přivezl tajně letáky, ale bohužel byl odhalen a zatčen, proto se pak už všichni báli.

8) Jak to bylo s novinami?

Nepamatuju si na žádné noviny, ani časopisy.

9) Fungovaly nějaké kulturní spolky za války?

Během války ve vesnici působila kapela Máj se sídlem v restauraci u Ublů. Povolení k činnosti jim zařídil postřekovský rodák Jan Schweiner, který provozoval v Trhanově restauraci. Schweiner měl kontakty na Okresní úřad ve Waldmünchenu. Kapela pravidelně koncertovala ve Waldmünchenu a povinně musela hrát i na Babyloně, kde byl lazaret pro raněné německé vojáky. Při koncertech u Ublů si postřekovští občas i tajně zatancovali.

10) Jaké máte vzpomínky na školu?

To hlavní už jsem popsal v kronice, jak postupně všichni čeští učitelé byli nahrazeni německými učiteli. Já měl za třídní učitelku Amalii Fischer. Pamatuji si, že chodila po třídě a na koho ukázala, ten musel vyskočit ze židle a bleskurychle odpřednášet Hitlerovo životopis v němčině. To bylo úplně nejdůležitější, kdo ho neuměl, byl bit rákoskou.

Jinak jsem chodil na náboženství, ale po zatčení pátera Pospíšila z Klenčí už se pak dále nevyučovalo. Jinak Němci později na výuku nás Čechů nedbali, tak jsme se moc neučili. Také si vzpomínám, že žádné sešity nebyly, neboť se šetřilo papírem. Psali jsme křídou na tabulky, které jsme po vyučování hodili pod lavici, druhý den jsme je zase vytáhli a bylo to.

Ve 14 letech jsem ukončil obecnou školu (1944) a šel do Waldmünchenu žádat o práci, ale zároveň jsem musel navštěvovat pokračovací školu. Byl jsem poslán do Ronšperka (Poběžovic) do firmy Franz Stadick, kde se mi velmi líbilo. Pan Franz se ke mně choval dobře a byl to pán, který odsuzoval německou agresi. V učení jsem měl ale problémy s Hitlerjugend, byl jsem od nich šikanován.

10.2. Život za 2. světové války očima paní Zdeňky Sládkové

Paní Zdeňka Sládková se narodila 6. 7. 1931. Od svého narození žije v obci Trhanov. Její otec se jmenoval Vojtěch Vavřinec, který pracoval jako zahradník na trhanovském zámku u hraběnky Schönbornové. To se nezměnilo ani za druhé světové války, a proto se rodině žilo poměrně dobře.

Když vypukla druhá světová válka, paní Sládkové bylo osm let, ale dodnes ji v paměti utkvělo několik událostí. Nejsilnější zážitek pro ni znamená pochod smrti, který přišel do obce koncem dubna roku 1945 a tvořilo jej několik stovek ruských zajatců s dalšími běženci z různých slovanských zemí pěšky hnaných až od belgických hranic. Běženci během pochodu trpěli hladem, nedostávali žádné jídlo. Jejich stravou byla tráva, kopřivy nebo květy pampelišek, které trhali kolem plotů. Přes nelibost německých vojáků se jim dostávalo pomoci od místních obyvatel.

Paní Zdeňce Sládkové společně s rodiči se podařilo zachránit čtyři lidské životy. Čtyři ženy z pochodu smrti ležely v lipové aleji mezi Klenčím a Trhanovem. Rodina pana Vojtěcha Vavřince tyto ženy odnesla domů, kde jim dali nové oblečení, jídlo a ukrývali je až do osvobození. Dne 21. května 1945 jela rodina společně s dívkami na nádraží do Plzně, odkud čtyři zachráněné ženy odjely zpět do Ruska.

V červnu roku 2000 přišel paní Sládkové dopis:

Bud'te zdrávi, velmi vážená a mně drahá rodino Vojtěcha Vavřince. Posílám vám pozdrav a pozdravy od celé mojí rodiny a přejeme vám v životě štěstí a vše nejlepší. Píše vám vaše Paša, které jste říkali Pavlína. Ta zbědovaná dívka, která k vám přišla z tábora z Němeciu. Přišly jsme celkem čtyři: Paša, Dusja, Marija a Aňa. Díky vám jsme zůstaly naživu. Vaše rodina nás zachránila před smrtí. Jsme vám nesmírně vděčné, ale odvděčit jsme se dosud nemohly.

Po návratu domů tj. do Ruska mě čekal těžký život. Dům mi vypálili Němci, všechno, co jsme měli, bylo zničeno. Maminka bydlela u souseda, ale nebylo co jíst, když jsme měli placky z trávy a nahnilých brambor, jedli jsme všichni z jedné mísy jedinou lžící. A jak jsem přivezla od vás hadříky (oblečení), které nám dal váš otec, co dávali spolu s americkou pomocí, tak jsme s maminkou za ně alespoň koupili brambory.

Tak jsme tady žily, ale napsat jsem vám to nemohla, cenzura to zakazovala...

(Osobní vlastnictví paní Zdeňky Sládkové, poskytnuto dne: 25. 8. 2016)

S německými vojáky paní Sládková osobně do kontaktu nikdy nepřišla a vztahy s německými obyvateli byly ve vesnici přátelské. Rodina paní Sládkové se stýkala s rodinou pana Herdegena, který v Trhanově vykonával funkci lesmistra.

10.3. Jan Vebr z Újezdu, čp. 12

Jan Vebr se narodil 4. listopadu 1930 v Újezdu u Domažlic. Tento rozhovor je ze dne 20. 8. 2016.

1) Jaký zážitek z doby 2. světové války Vám nejvíce utkvěl v paměti?

Pamatuji si na velké zatýkání obyvatel Újezdu a dále si vybavuju pád letadla amerického letce v Zadní hoře. Lidé si odnášeli trosky letadla na památku. Na konci války jsme u nás doma ukřývali čtyři ruské zajatce, kteří přišli z Německa. Byli hodně hladoví, a tak jim maminka napekla chleba, dostali vejce, brambory...

2) Jak ovlivnila válka Vaši rodinu?

Můj otec byl mezi zatčenými v roce 1943 kvůli ukřývání obilí. V té době jsme se museli starat s bratrem o náš statek. Od dětství jsem byl veden k náboženství, chodili jsme na mše do Trhanova na propustky. Nesměli jsme chodit přes horu, to bylo nebezpečné, ale museli

jsme chodit po silnici, kde na odbočce na Šnajberk byla zřízena celní stanice, a tam nás kontrolovali.

3) Ovlivnila 2. světová válka dostupnost potravin?

Vím, že rodiče obdrželi potravinové lístky. Byla válka, takže jsme žili skromně, ale vždycky jsme měli co jíst. Také jsme se hodně spoléhali na to, co vypěstujeme a na chov dobytka.

4) Jaké služby ve Vaší vesnici fungovaly?

Vedle našeho domu byl hostinec u Chmelíků. Dále byl hostinec u Kozinů, na Stříbrnce a na Hrádku. Fungovala zde kovárna a obchod se základními potravinami.

5) Fungovaly nějaké kulturní spolky za války?

Myslím si, že ne. Ze spolků zde fungoval akorát místní hasičský sbor.

6) Šířila se po vesnici protinacistická propaganda?

Stávalo se, že zahraniční letci shazovali různé letáky s informacemi ze zahraničí. My jsme tyto letáky musely pod četnickým dozorem sbírat a ihned odevzdávat. Někomu se podařilo nějaké letáky schovat, ale znamenalo to velké nebezpečí.

7) Jaké zákazy a omezení se týkaly Vaší obce?

Musely jsme zatemňovat okna papírem, aby nepronikalo světlo ven. Toto nařízení kontrolovala místní CPO. Pak si pamatuji, že se nesměly konat žádné taneční zábavy. Občas jsme chodili na Hrádek, kde se tajně hrálo.

8) Jaké máte vzpomínky na školu?

V Újezdu si pamatuju na učitele Cvačku, který byl dost přísný. Učili jsme se jak český, tak německý jazyk. Od šesté třídy jsem chodil do měšťanské školy do Domažlic. Chodili jsme pěšky přes újezdský kopec.

11. Závěr

Vývoj v Německé říši, vedené Adolfem Hitlerem, a politické události s tím spojené vyústily zabráním a připojením Chodska k Německu 24. listopadu 1938. Další vývoj tohoto regionu byl zábořem nenávratně poznamenán. Některé chodské vesnice i přes svůj ryze český charakter se najednou ocitly pod nadvládou nacistického Německa. Ani vývoj zbylých chodských vesnic, které nebyly 24. listopadu 1938 odevzdány do rukou Německa, po okupaci Československa v březnu 1939 nebyl radostný. Přestože všech 11 chodských vesnic pojil osud násilné německé nadvlády, nadále byly v právním smyslu rozděleny. Odčinění se Chodsko dočkalo až po skončení války.

Plánovaný zábor chodských vesnic vyvolal na Chodsku velkou vlnu odporu. Byl uspořádán manifest Hold Chodska československé armádě a státu pod záštitou předsedy vlády Milana Hodži. Významnou událostí po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava se na Chodsku stala Vavřínecká pouť, která se změnila v celonárodní manifestaci. Na tuto slavnost přijelo více než deset tisíc účastníků, kteří se rozhodli vyjádřit svůj nesouhlas proti německé okupaci. Proti německému útlaku se rozhodli bojovat i chodští obyvatelé v rámci domácího a zahraničního odboje. Domácí odboj na Chodsku reprezentuje odbojová organizace Niva, která od konce roku 1944 navázala kontakt s největší odbojovou organizací na území protektorátu – s Radou tří. Významné místo, kde se začali formovat účastníci zahraničního odboje, byla vesnice Postřekov. Z této obce odešlo sedm mužů bojovat proti nacistickému Německu. V zahraničních československých armádách se pak účastnili bojů na území Blízkého východu, Francie, Anglie a SSSR. Zaslouhou domácího odboje došlo k navázání kontaktů s americkou armádou, která se v prvních květnových dnech podílela na osvobození chodských vesnic a dále pokračovala ve směru na Plzeň.

Stěžejním tématem této práce jsou kapitoly pojednávající o dvou chodských vesnicích Újezd a Postřekov. Tyto zmiňované vesnice se po německé okupaci ocitly na dvou zcela odlišných stranách. Postřekov, s převažujícím obyvatelstvem české národnosti, náležel k Německé říši a Újezd nadále patřil k Československé republice; v březnu 1939 stal součástí Protektorátu Čechy a Morava.

Při svém studiu jsem dospěla k závěru, že v některých oblastech se vesnice podobaly, ale v některých ohledech je patrná jejich rozdílnost. Obyvatelům Újezdu a Postřekova byl umožněn pohraniční styk na základě tzv. pohraničních průkazů. Při překračování hranic se museli obyvatelé obou vesnic hlásit na příslušné německé celnici, kde jim byl umožněn přechod do jiného státního útvaru. Obyvatelům Postřekova němečtí celníci často ztěžovali

přechody do protektorátních obcí. Docházelo tak k překračování hranic jinde než na povolených místech. Zároveň se pašovalo zboží přes hranice.

V obou vesnicích docházelo k hromadnému zatýkání. Ve vesnici Újezd hromadné zatýkání proběhlo v roce 1943, kdy bylo odsouzeno 32 lidí k trestu vězení z důvodu zatajování obilí. Na udání německých obyvatel z Mlýnce došlo v říjnu 1944 také k zatčení 30 postřekovských obyvatel. Polovina obyvatel byla však po výslechu propuštěna.

V obou vesnicích se tvořily skupiny lidí, které se snažily bojovat proti německému útlaku. Obec Postřekov zaujímá významné místo, kde se formoval zahraniční odboj. K těmto významným mužům patří – Josef Buršík, Pavel Tauber, Štěpán Holl, Josef Kapic, Jiří Knopf, Josef Knopf a Vavřinec Strecker. Domácí odboj z důvodu obav před udáním mlýneckých obyvatel nebyl tolik rozšířen. V Újezdu naopak mnoho mužů vstoupilo do tajného domácího odboje. Za činnost v podzemním dělnickém hnutí v rámci Národního hnutí pracující mládeže byl gestapem dopaden například Jan Sladký. Újezdští muži - Josef Krynes, Jan Krynes, Josef Koukol, Jan Koukol, Jan Tomaier, Jan Šink - navázali kontakt s místní odbojovou organizací Niva a podíleli se na dodržování pořádku v obci. Jediným zástupcem zahraničního odboje v Újezdu byl Martin Vebr, který se přes Polsko dostal do Sovětského svazu. Po vypuknutí Velké vlastenecké války bojoval na straně SSSR proti Němcům.

Podobnost shledávám i v zákazech a nařízeních platících v obou obcích. To podtrhly i výpovědi pamětníků. V obou zmíněných vesnicích se musely ve večerních hodinách zatemňovat okna, aby nepronikalo světlo ven. Obyvatelé obou vesnic nesměli poslouchat rádio a nesměli se pořádat taneční zábavy. Docházelo k porušování těchto nařízení – v Postřekově se zábavy nadále konaly v hostinci u Ublů a újezdští tajně docházeli na Hrádek. Ve vesnicích fungovaly také podobné služby, jako byly hostince nebo obchody se základními potravinami. V Postřekově dále fungovalo řeznictví, obuvnictví, holičství, pekařství a dvě trafiky.

I osud žáků ve školách v obou zmíněných vesnicích byl podobný. Na úkor ostatních klasických předmětů byla zesílena výuka německého jazyka. Je však patrné, že v prvotních německých plánech bylo dosáhnout větší germanizace právě na postřekovské škole. Tohoto cíle nebylo dosaženo ani po příchodu ryze německých učitelských sil. S blížícím se koncem války bylo v obou školách zastaveno vyučování a školní prostory začaly sloužit k ubytování uprchlíků.

Duchovní život postřekovských a újezdských obyvatel se příliš nezměnil. Obec Újezd spadala k farnosti Trhanov, proto obyvatelé Újezdu docházeli na mše do trhanovského

kostela. Trhanov náležel k území Německé říše, proto se místní obyvatelé museli vždy hlásit na německé celnici. Mše se konaly každou neděli a byly kázány v českém jazyce. Obec Postřekov náležela duchovní správou do Klenčí pod Čerchovem, kde kázal český kněz Antonín Pospíšil. Katolická tradice se v těchto obcích dochovala až do dnešní doby.

Rozdíly, které ve vesnicích shledávám, se týkají především úřední administrativy. Ve vesnici Újezd se v úředním styku nadále používal vedle německého jazyka český jazyk, kdežto v Postřekově jen jazyk německý. V obci Postřekov funkce starosty byla jen formální záležitostí, neboť o veškerých nařízeních a vyhláškách rozhodovaly německé úřady. To symbolizovaly i vztyčené vlajky s hákovým křížem u obecního úřadu a u školy.

Další rozdíl spočíval v kontrolování obcí při dodávání zemědělských a živočišných produktů. Nadřazená německá správa přistupovala tvrději k případům zatajení dodávky v protektorátní obci, tj. v Újezdě, než tomu bylo v Postřekově. Částečně je to dáno polohou obce Postřekov, která neleží v tak úrodném pásmu jako obec Újezd, a proto nemohla odvádět velké množství produktů. Navíc většina obyvatel Postřekova byla nasazena na práce do Říše, a ve vesnici zbylo jen malé množství sedláků. V obci Újezd bylo zemědělství hlavní náplní života tehdejších lidí.

Osvobozování obce Újezd proběhlo bez přítomnosti amerických vojáků. Členové odbojové organizace Niva navázali pouze kontakt s americkými vojáky a 5. května 1945 vyvěsili na věži újezdské kaple československou vlajku, která měla symbolizovat vytouženou svobodu. Osvobozování obce Postřekov probíhalo za přítomnosti amerických jednotek. Zasloužila se o to rota „A“ ze stavu 358. pěšího pluku, 90. pěší divize.

Obě vesnice zasáhly události, které se nesmazatelně zapsaly do paměti obyvatel. Nedaleko Újezdu se ke konci války zřítil americký letoun s pilotem Virgilem Paulem Kirkhamem. Památku tohoto pilota si obyvatelé Újezdu každoročně připomínají při pietním aktu. Obec Postřekov krátce po skončení války zasáhla tragédie spojená se smrtí čtyř mladých mužů, kteří byli umučeni německými příslušníky SS. Pohřbu usmrcených mužů se zúčastnilo více než dva tisíce lidí.

Oproti ostatním studiím se tato práce nesnaží studovanou problematiku shrnout do uceleného pohledu na region, ale zabývá se historií dvou dílčích vesnic za druhé světové války izolovaně.

12. Literatura

- 1) BALCAR, B.: *Chodsko ve stínu hákového kříže I.*, Domažlice: Nakladatelství Resonance, 2003.
- 2) BALCAR, B.: *Chodsko ve stínu hákového kříže II.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009.
- 3) BALCAR, B.: *Chodsko ve stínu hákového kříže III.*, Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2009.
- 4) BALCAR, B.: *Hvězdy a pruhy nad Chodskem.* Kdyně: Nakladatelství RB Print – Robert Balcar, 2010.
- 5) BURŠÍK, J.: *Nelituj oběti*, Praha: Naše vojsko, 1992.
- 6) HRUŠKA, E.: *Boj o pohraničí: Sudetoněmecký freikorps v roce 1938*, Praha: Nakladatelství Epoque a Pražská vydavatelská společnost, 2013.
- 7) DRBAL M., KOHOUT R., DRBAL J., DRBAL Z.: *Vojenské střípky kraje pod Čerchovem*, Praha: Vydavatelství powerprint, 2012.
- 8) MAUR, E.: *Chodové, historie a historická tradice*, Praha: Univerzita Karlova, 1984.
- 9) LAŠTOVKA, V.: *Letci RAF z Domažlicka proti nacismu 1939 – 1945*, Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2005.
- 10) REINIGEROVÁ, H.: *Z historie a současnosti chodské obce Postřekova*, Postřekov: Obecní úřad, 2000.
- 11) ROUBÍK, F.: *Zápas chodů za svobodu*, Praha: Společnost přátel starožitností, 1937.
- 12) ROUČKA, Z.: *Američané a západní Čechy 1945*, Plzeň: ZR&T, 2000.
- 13) SLÁDEK, M.: *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848 – 1946*, Praha: Pragma, 2003.
- 14) VOLFÍK, V., FRIŠ, F.: *Historie obce Postřekov 1325 – 2013*, Postřekov: Obecní úřad, 2013.
- 15) VOLFÍK, V., FRIŠ, F.: *Stručná historie vybraných oblastí obce Postřekova*, Postřekov: Obecní úřad, 2004.
- 16) VRBA, J.: *Chodský černý týden*, Domažlice: Vydavatelství Nataša Balcarová – Resonance, 2001.
- 17) ZIMMERMANN, V.: *Sudetští Němci v nacistickém státě*, Praha: PROSTOR, Argo, 2001.
- 18) *Historický lexikon obcí české republiky 1869 – 2005, I.*, Praha: Český statistický úřad, 2006.

Prameny

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Újezd, inv. č. 2, sign. K2, Kronika obce Újezd 1850 – 1977.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Babylon, inv. č. 33, sign. K27, Kronika obce Babylon 1928 – 1984.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond MNV Postřekov, Kronika obce 1923 - 1963.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Obecná (národní) škola: inv. č. 169., Kronika obecné školy 1892 – 1940.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Základní devítiletá škola, neinventarizovaný, Kronika školy 1940 – 1969.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Farní úřad Trhanov, neinventarizovaný, Kronika fary 1851 – 1948.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Postřekov, neinventarizovaný.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Sbirka map a plánů Horšovskotýnska a Domažlicka, neinventarizovaný, Sudetské země a Protektorát Čechy a Morava, 1:600 000.

Noviny

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Posel od Čerchova, roč. LXVIII., č. 11, 18. 3. 1939.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Posel od Čerchova, roč. LXVIII., č. 32, 12. 8. 1939.

SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, Posel od Čerchova, roč. LXVIII., č. 33, 19. 8. 1939.

Internetové zdroje

- 1) Oficiální stránky obce Újezd, [cit. 17. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.obecujezd.cz/informace-o-obci/historie/>
- 2) Domažlický deník, [cit. 23. 1. 2017]. Dostupné z: http://domazlicky.denik.cz/kultura_region/pilot-zahynul-nad-vsi20090127.html

- 3) Bratři ve válce, Virgil Paul Kirkham a Marion Kirkham, [cit. 23. 1. 2017]. Dostupné z: <http://old.plzen1945.cz/veterani/bratri.html>
- 4) Český statistický úřad, [cit. 31. 1. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536230/4219rr17.pdf/3eb777db-5310-4acd-890b-6a70474a6107?version=1.0>
- 5) Český statistický úřad, [cit. 31. 1. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536230/4219rr15.pdf/98870ab5-0158-4948-8317-3c2ff3883a50?version=1.0>
- 6) Mnichovská dohoda (29. 9. 1938), [cit. 1. 2. 2017]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mnichovska-dohoda-29-9-1938/>
- 7) Oficiální stránky městysu Klenčí pod Čerchovem, [cit. 6. 2017]. Dostupné z: <http://www.klenci.cz/hlavni-menu/turista/tipy-na-vylet/muzeum-js-baara>
- 8) ŠPRINGL, J.: Školství za Protektorátu, [cit. 11. 2. 2017]. Dostupné z: http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=91
- 9) Pochod smrti – Eva Erbenová, [cit. 1. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/clanky/clanek/154>

13. Přílohy

Příloha č. 1

Manifest chodského lidu všem veřejným činitelům!

Všechn chodský lid shromážděný dne 16. listopadu 1938 na okresním úřadě v Domažlicích pod dojmem krutě rozehvívajících zpráv, že by Chodsko mělo snad připadnouti k třetí říši, ohražuje se se vším důrazem proti každému podniku, který by se udál proti jeho vůli.

Chodsko od prvního osídlení našeho kraje nemělo jiné obyvatelstvo než české, nevyjímaje ani doby předhistorické. Tisíc let udržují se naše rody na své půdě a tisíc let každý Chod považoval za zradu vydati jen půl zděděné půdy. V dobách nejhoršího útisku zůstávali jsme národně věrni. Není proto myslitelné, že by měl býti náš kraj vydán. Jeho zachovalost národní uznala jasně mnichovská konference, která se neodvážila vésti rozhraničovací čáru tak, aby se dotkla území jediné chodské obce. Obyvatelstvo je bez výjimky ve všech obcích české a naprosto si přeje setrvati v hranicích republiky Československé. Ani v roce 1910 nebylo na území Chodska Němců.

Chodsko má svůj nepopíratelný význam pro celý národ i když je krajem chudým, poněvadž jediné v zemi české si uchovalo národní svéráz i řeč. Po stránce kulturní vydalo předlouhou řadu universitních profesorů, spisovatelů, hudebníků a svými slavnými dějinami zapsalo se zejména J. Sladkým - Kozinou do srdce národa.

Proto nemůže a nesmí býti vydáno. Žádáme vládu republiky i příštího p. presidenta, aby se svatě naší věci vším úsilím ujali a nepřipustili, aby se stalo cokoli bez naší vůle! V případě jakýchkoli pochybností v zahraničí žádáme podle dosud platného usnesení mnichovské konference plebiscit na celém Chodsku, který jasně prokáže, že mezi námi není jediného Němce a tím méně občana, který by si přál změnití státní příslušnost.

Mimo to žádáme důrazně vládu republiky i p. presidenta, aby na náš protest i na náš živelný odpor byly důrazně upozorněny všechny velmoci i moci, které se zavázaly garantovati nové hranice republiky, jak byly určeny mnichovskou konferencí.

Věříme pevně že není v našem národě jediného člověka, který by nestál za námi a proto také věříme, že Chodsko zůstane pro věky české - ozdobou republiky a chloubou celého národa.

V případě, že by Chodsko bylo zrazeno nemůže nikdo z nás ručiti za klid a pořádek.

(SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný, Manifest chodského lidu všem veřejným činitelům, 16. 11. 1938)

Příloha č. 2

Soud { okresní sborový porotní divisní brigádni Správní úřad jako policejní Trestnice	v Plzni	<p>V e n ě k V ÚJEZDĚ</p> <p>Došlo 7. XII. 1949. č. 24.40 Čís. 1216 PHL.</p>
<p>Zpráva.</p>		
1. Rozsudek ze dne 17./11. 1943 č. j. 8 Kls 308/43		
býv. německého zemského soudu v újezdě		
2. Jméno a příjmení: Jan Vanek,		
3. Doba a místo (soudní okres) narození: 20./8. 1885, Újezdě u Domažlic		
4. Domovská příslušnost (místo a soudní okres): tamtéž		
5. Bydliště (místo a soudní okres): Újezd čp. 35 s.o. Domažlice		
6. Národnost: česká		
7. Povolání a postavení v něm: rolník		
8. Vojenská služba: neznámo		
9. Trestný čin: přečin proti vládnímu hospodářství		
10. Trest: 3 roky a 6 měsíců kázně.		

(SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Archiv obce Újezd, neinventarizovaný, Trestní list, 19. 11. 1943)

Příloha č. 3

Bis zum Jahre	1985	S l a d k ý
Bezirksgericht Gerichtshof I. Instanz Geschwornengericht Strafregisteramt	in	Nr. 40 / 44
in Pilsen.		
STRAFKARTE.		
1. Vor- und Zuname:	S l a d k ý Matěj	
2. Rufname:	-	
3. Zeit und Ort (Gerichtsbezirk) der Geburt:	3.9.1905 Aujestl- GB.Taus	
4. Vor- und Zuname der Eltern: a) des Vaters:	Josef	
b) der Mutter:	Dorota Votruba	
5. Heimatzuständigkeit (Ort und Gerichtsbezirk):	Aujestl -GB.Taus	
6. Letzter Wohnort (Ort und Gerichtsbezirk):	Aujestl Nr.7	
7. Familienstand: ledig, verheiratet, Witwer, gerichtlich geschieden oder getrennt:	-	
8. Beruf und Stellung in demselben:	Landwirt	
10. Verurteilt mit Urteil vom	22.11.1943	G.-Z. 7 Kls 325/43
11. Straftat:	Beiseiteschaffen von Brotgetreide-§ 1 Abs.1 d KWVO.v.4.9.1939	
12. Tag der Begehung der Straftat:	-	
13. Art der Begehung und Beweggrund der Tat:	-	
14. Strafe:	4 Monate Gef.	
15. Tag der Verbüßung der Strafe:	-	
16. Weitere Verfügungen:	-	
17. Ausspruch über den Verlust der politischen Rechte:	-	
18. Verurteilung: a) unbedingt b) bedingt	-	
19. Bewährungsfrist: a) Dauer: b) endet am:	-	
20. Die Schutzaufsicht eingeleitet:	-	
21. Eine anderweitige Beschränkung auferlegt und welche:	-	
22. Bemerkung:	- J. P. Brasevan	

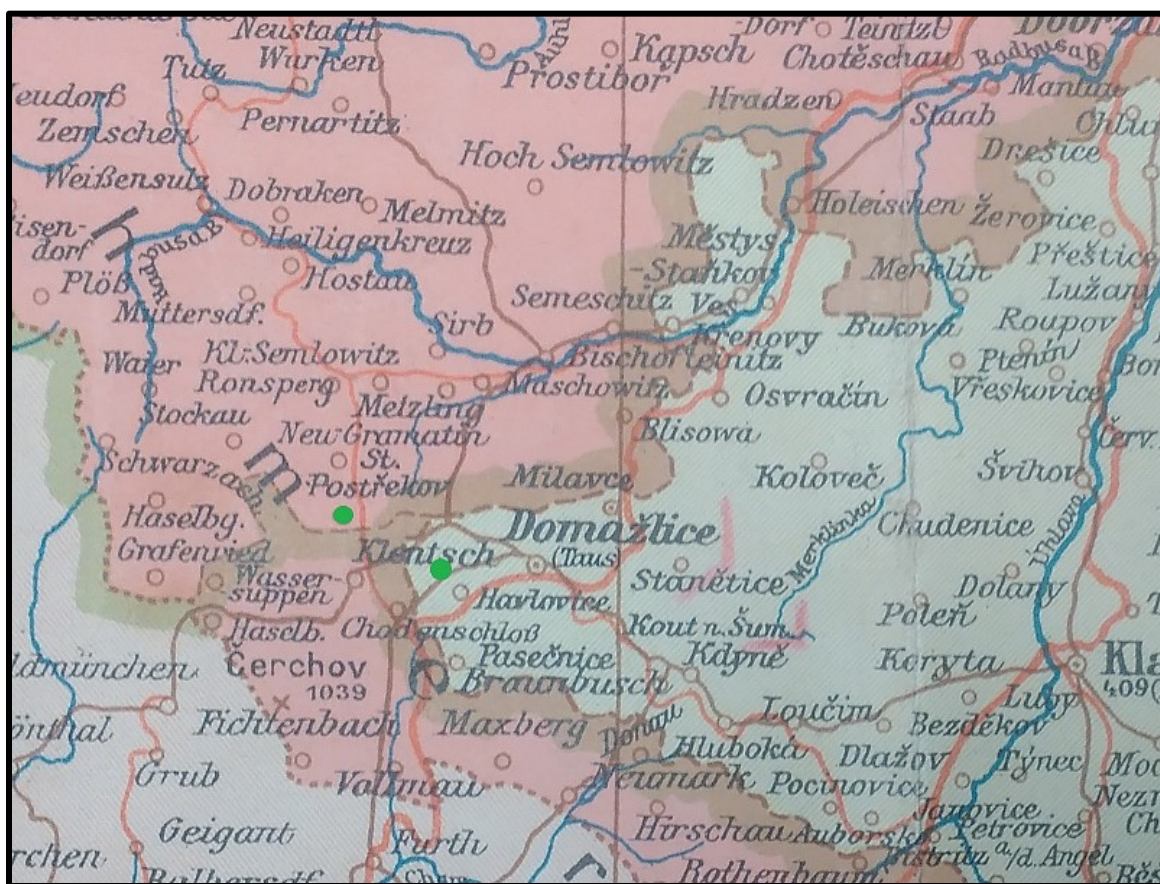
(Tamtéž, Strafkarte)

Příloha č. 6

(fotografie z 1. třídy pana Vebra z Újezdu – horní řada 1. vlevo)

Příloha č. 7

(SOKA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, fond Sbirka map a plánů Horšovskotýnska a Domažlicka, neinventarizovaný, Sudetské země a Protektorát Čechy a Morava, 1:600 000)

(hnědé čárkování vymezuje hranice mezi Říší a Protektorátem Čechy a Morava)